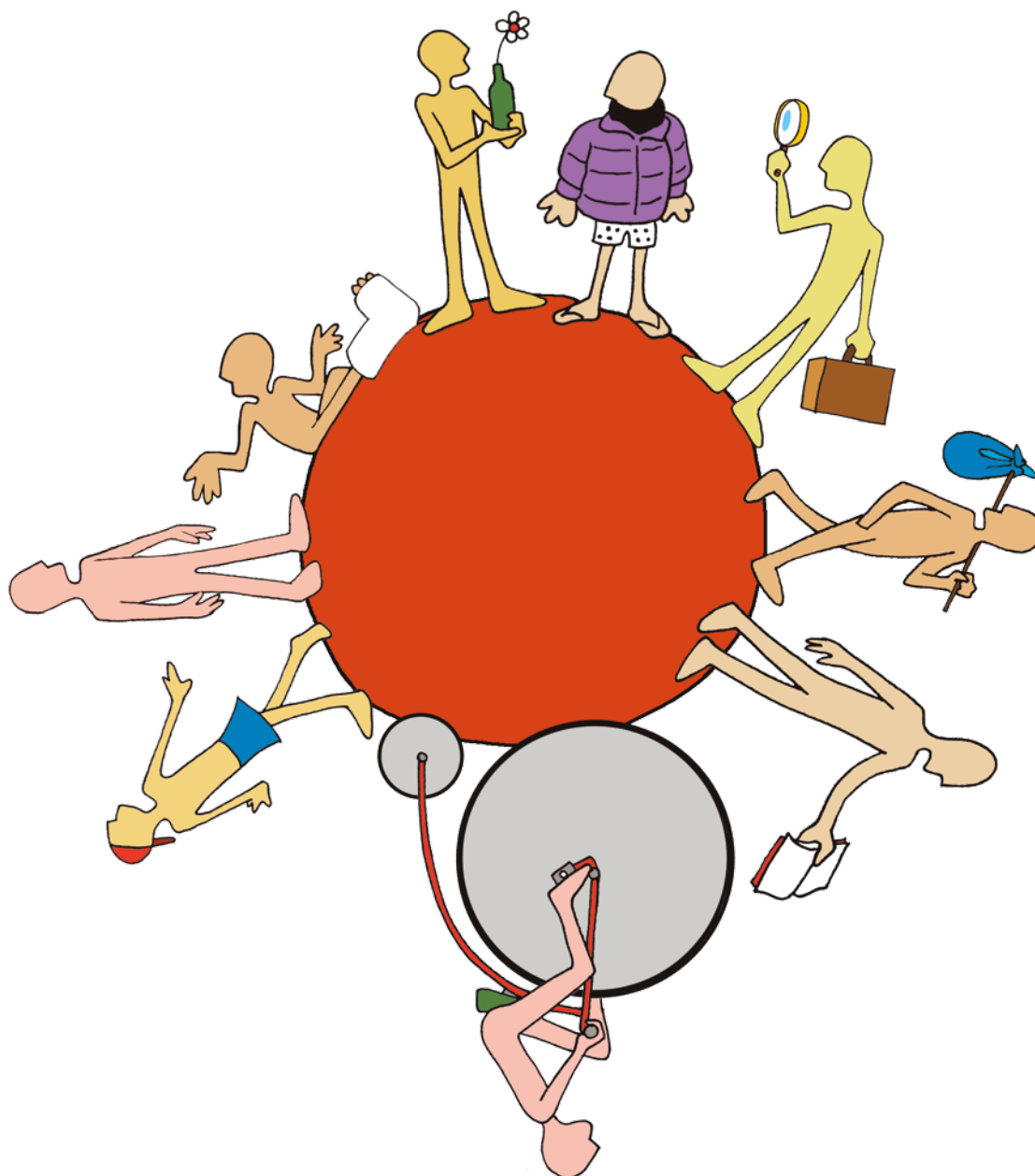

UN MÓN DIVERS

Guia intercultural

UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE CATALUNYA
BARCELONATECH

Servei de Llengües i Terminologia

NOVA EDICIÓ AMPLIADA

PROJECTE

Servei de Llengües i Terminologia de la Universitat Politècnica de Catalunya

COORDINACIÓ DE LA GUIA

Jordi Pujol

REDACCIÓ

Guillem Vidal

GRAFISME

Esteva&Estêvão

Aquesta nova edició ha rebut el suport de la Secretaria d'Universitats i Recerca del Departament d'Economia i Coneixement de la Generalitat de Catalunya.

Barcelona, desembre de 2019

ÍNDEX

PRESENTACIÓ	5	TRANSPORT	
COMUNICAR-SE		Sobre dues rodes	18
El cos no enganya.....	6	Taxis aquàtics	18
Begudes i sobretaula	6	Carnet de conduir	19
Parlar poc o parlar massa	7	La llei de la carretera	19
Presentar-se	7	Tarifes i bitllets combinats.....	19
Espai personal	7	Les xarxes de metro	20
Noms i cognoms	8	Noves formes de transport urbà	20
Les targetes de visita	8	Taxis.....	20
Reverències.....	8	ESTUDIS	
FORMALS O INFORMALS?		Sous d'estudiant	21
Tu o vostè	9	Any sabàtic	21
Els imperatius.....	9	Mestre o professor	22
Small talks.....	10	Tràmits burocràtics.....	22
Gestos i significats	10	Sistemes d'avaluació	22
Mostres d'afecte en públic	10	Fer campana	23
Preguntar l'edat	11	«Coffee breaks» com a espai de relació social ..23	
Salutacions informals.....	11	Nous exàmens	23
Contacte ocular.....	11	VIDA UNIVERSITÀRIA	
RELACIONS PERSONALS		Vestimenta a classe	24
La importància de la família	12	Vigila amb les olors!	24
Anticonceptius	12	Les cerimònies de graduació	25
Lligar a l'estranger	13	Un màster... amb la família?	25
Amics per sempre?	13	Resar en temps lectius.....	25
Dir que no	13	El preu d'estudiar	26
La higiene	14	Homes, dones i atenció al públic	26
La confiança	14	Associacions	26
Demandar perdó.....	14	INDEPENDITZAR-SE	
GASTRONOMIA		Ajuts a l'emancipació	27
Deixar propina	15	La primera feina	27
Menjar insectes.....	15	Treball infantil.....	28
Horaris i àpats.....	16	Work work work	28
Costums a taula	16	La figura del becari.....	28
El convit.....	16	Tenir fills	29
Menjar al carrer.....	17	Residències d'estudiants.....	29
Som el que mengem.....	17	Casar-se.....	29
Residus	17		

ME'N VAIG DE FESTA

L'alcohol	30
Calendaris del món.....	30
Després de la festa.....	31
Comportaments grupals	31
Nivells de soroll	31
Pago jo.....	32
Les vacances.....	32
Fumar.....	32

IDIOMES

Esriptura	33
False friends	33
Parlants multilingües	34
Una llengua, una visió del món.....	34
Topònims.....	34
Intercomprensió	35
Llengua i igualtat de gènere	35
Certificats d'acreditació.....	35

CULTURA

Versió original subtitulada.....	36
El valor social de la música	36
Menjar i tabús.....	37
El valor cultural de la puntualitat	37
Vida al parc	37
Números "perillosos".....	38
El sentit de l'humor	38
Cultura en femení	38

VIATJAR

Vides diferents	39
Low cost.....	39
Formes alternatives d'allotjament	40
Marcats pel clima	40
Fer fotos.....	40
L'art del regateig.....	41
Endolls, aixetes i WC	41
Banyar-se a la platja.....	41

VIDA SOCIAL

Tribus urbanes	42
Roba reciclada	42
Totes les formes de l'amor.....	43
Arreglar-se molt o poc	43
Fer cua	43
Fer un regal	44
Descalçar-se a casa	44
Vestidors i saunes	44

..... PRESENTACIÓ

Un món divers és una guia d'interculturalitat adreçada a la comunitat universitària en general i, especialment, a aquelles persones que tenen previst fer una estada d'estudi o treball a l'estranger o que es troben diàriament en contacte amb persones d'altres llocs del món, ja sigui als nostres campus o ja sigui a l'exterior.

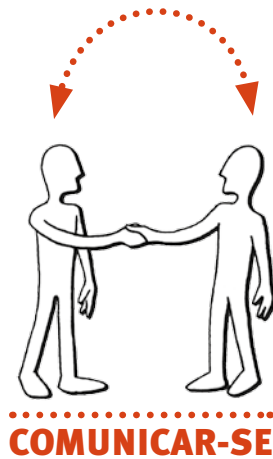
Conté 55 peces* –de lectura ràpida i enfocament pràctic– que conviden a fer-nos reflexionar sobre les similituds i les diferències entre cultures i països a l'hora de viure i organitzar-se: les relacions entre mestre i professor, els calendaris del món, els costums a taula, el fet d'arreglar-se molt o poc, el valor de la puntualitat, els nivells de soroll, les formes alternatives d'allotjament, l'escriptura o els sous d'estudiant entre altres qüestions.

L'objectiu de la guia és proporcionar als lectors eines de gestió de la diversitat cultural. I és que el procés d'internacionalització que estem vivint no només requereix que tinguem una bona competència en idiomes. També ens demana que sapiguem comunicar-nos en contextos culturals canviants i diversos.

En altres paraules: el que aquí es fa d'una determinada manera pot ser que en una altre lloc es faci d'una manera semblant o diferent. Dos exemples que podeu trobar llegint aquestes pàgines: a Bulgària assentir amb el cap significa “no” i moure'l d'un costat a l'altre significa “sí”; a Tailàndia, per fer cua, n'hi ha prou deixant-hi les sabates.

Esteu preparats per iniciar aquest viatge per la interculturalitat? Si aquesta guia contribueix a examplar la visió que teniu del planeta i hi trobeu informació útil per relacionar-vos eficaçment amb persones d'altres cultures i països, ja ens donem per satisfets.

* Una part de les peces reproduïdes en aquesta guia pertanyen als recursos **Guia de suport a l'intercanvi lingüístic** i **Mou-te**, elaborats pels serveis lingüístics universitaris.

El cos no enganya

Acudit sobre italians: s'expressen tant amb les mans que, en cas de tapar-los la boca, continuarien entenent-se sense entrebancs. No hi ha cap dubte que els italians són els reis de la gesticulació, però, en l'art de "parlar amb les mans", la resta de cultures mediterrànies també hi tenen molt a dir. Els francesos ho fan amb menys moviments, però sempre precisos i elegants. I els catalans recolzem amb naturalitat el braç sobre l'espatlla de l'interlocutor, un gest que, en regions nòrdiques, més proclius a les mirades, o en països amb animadversió al contacte físic com la Xina, de ben segur causaria confusió. Els àrabs, per la seva part, asseguren que els ulls són els primers que parlen, i tendeixen a buscar la veritat o la mentida mitjançant la confrontació ocular. I els grecs no únicament no es cansen mai de clavar els ulls a la persona amb qui parlen —una pràctica impensable, per exemple, al Japó—, sinó també a qualsevol que pugui estar al voltant. Sigui amb els ulls o amb les mans, en una comunicació entre dues persones, el 70 % de la informació la transmet el cos.

Begudes i sobretaula

Segons l'assagista George Steiner, els cafès són un dels grans definidors de la identitat europea. Kierkegaard meditava en els de Copenhaguen; Danton i Robespierre conspiraven en el Procope de París; Freud, Robert Musil o Karl Kraus van convertir tres grans cafès de la Viena d'entreguerres en l'àgora perfecta on debatre del que fos. Dibuixa un mapa de cafès, conclou Steiner, i obtindràs "la noció d'Europa". A Anglaterra, d'altra banda, tant en la primera com en la segona guerres mundials, protegir els estocs de te de les bombes alemanyes era una prioritat del govern, conscient que per mantenir ben alta la moral del poble calia tenir-ne garantit el proveïment. En un altre país on el te és també la beguda nacional des de fa més d'un mil·lenni, la Xina, hi ha una dita que assegura que n'hi ha prou d'asseure's un minut en una casa de tes per conèixer tot el que passa sota el sol. Poques coses, doncs, expliquen millor que les begudes de sobretaula el perquè, uns i altres, som com som.

Parlar poc o parlar massa

La comunicació verbal no està únicament determinada pels entrellats lingüístics, sinó que els aspectes culturals hi juguen també un paper més que significatiu. Conscients dels perills que comporta tota generalització assenyalarem, per exemple, que els italians o espanyols més xerraires poden ser demolidors a l'hora de deixar-te el cap com un timbal, però que –en canvi– per a japonesos i xinesos el silenci en una conversa és senyal de respecte. Ara bé: hi ha països on el silenci en un ascensor pot arribar a nivells màxims d'incomoditat i nerviosisme. Sovint, però, no és tan important *quantes* coses diem sinó *què* diem. És en aquest sentit que, si en països llatins no és massa complicat trobar autèntics desconeguts que t'expliquin la vida, a l'Àsia mostrar obertament les emocions és signe de mala educació. I si bé un nord-americà probablement t'explicarà coses de la feina per trencar el gel, un rus considerarà que no n'has de fer res, del seu món laboral. Una llista de diferències tan interminables com al capdavant, i no obstant tot plegat, enriquidores.

Presentar-se

A tot arreu ens saludem, però... com? Si bé fer-se petons és una salutació cada vegada més estesa a nivell global, la *quantitat* és variable. A Catalunya, sense excepcions, un a cada galta. A França, segons la regió, un, dos o tres (i començant, com els catalans, però a diferència dels italians, sempre per la dreta), tot i que a la Normandia se n'acostumen a fer quatre i, en alguns pobles del nord, cinc. En cap cas, però, amb l'efusivitat dels russos, que tot i reservar els petons per als àmbits més íntims, són capaços de donar-se la benvinguda amb salutacions tan apassionades com aquell petó entre Brejnev (president de la URSS) i Honecker (líder de l'Alemanya comunista), que, l'any 1979, va donar la volta al món. Els petons entre homes sovintegen a l'Amèrica Llatina (i, a Europa, *piquitos* inclosos, en cercles artístics) però es reserven per a cercles familiars a Alemanya i el Regne Unit, on la tradicional encaixada de mans continua fent fortuna. Si tenim dubtes de com saludar, però, res com un amable i simple somriure, gest universal.

Espai personal

L'antropòleg Edward Twitchell Hall, l'any 1963, va establir quatre tipus de distàncies per definir l'espai interpersonal que mantenim cadascun de nosaltres en relació amb la resta quan parlem, tot advertint que el trencament d'allò que es defineix com la nostra "bombolla personal" pot generar conflictes. L'edat, el grau d'intimitat, el motiu de la trobada, la personalitat i –una vegada més– la cultura condicionen aquests espais. Si bé en la majoria de països mediterranis, africans, àrabs i llatinoamericans es tendeix a un major contacte físic i a la violació constant dels 46 centímetres que formen la distància "acceptable" d'una conversa, cultures com l'anglosaxona o l'asiàtica reclamen més espai "vital" i senten un major grau d'intimidació quan algú se'ls acosta massa. El cas més extrem: la cultura japonesa, en la qual una encaixada de mans massa calorosa o un contacte visual directe poden ser considerats de mala educació, si no, directament, ofensius.

Noms i cognoms

D'ençà que, als segles XII i XIII, el món occidental va començar a implantar-los, els cognoms formen part de la nostra identitat. A Catalunya, tal com passa a Espanya i en països de parla hispana, es tenen dos cognoms (el primer és gairebé sempre el del pare, tot i que ja no existeix cap llei que ho faci obligatori). Però de països amb un sol cognom n'hi ha a grapat: França (on les dones, com als Estats Units, perden el seu en casar-se), Alemanya (on hi ha total llibertat per decidir si el nom familiar ha de ser el d'ell o ella) o el Regne Unit (on les dones, només si volen, poden adoptar el del marit). Hi ha llocs, tanmateix, on res és tan senzill. A Islàndia s'obté el cognom a partir del nom del pare. És a dir, un Jón li posarà Jónsson al seu fill i Jónsdóttir a la seva filla, encara que ell, que era fill d'en Bergur, sigui un Bergursson. A Tailàndia està prohibit que dues famílies no relacionades tinguin un mateix cognom. A Corea, on mig país s'anomena Kim, Lee o Park, existeixen únicament 280 cognoms (a Espanya n'hi ha més de 100.000). I al Tibet —tota una gracieta per als estudiosos dels arbres genealògics!— de cognoms, senzillament, no n'hi ha.

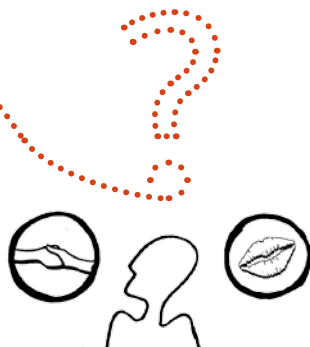
Les targetes de visita

Profitosa jornada de treball en un congrés. Afectuoses encaixades de mans amb un grup d'estudiants amb qui no ens convé perdre el contacte. Moment per dir-se adéu. Apuntem l'*e-mail* en el paper rugós d'una llibreta? Premem «afegir contacte» en el nostre *smartphone*? No. Tot i que la seva supervivència, en l'era digital, pugui estar en dubte, res encara com l'intercanvi de targetes. És, a quasi tot el món, una pràctica habitual, però no a tot arreu se'ls dona la mateixa consideració. Als EUA i Europa, on és perfectament normal donar-ne una i no rebre'n cap a canvi, no són res més que un element informatiu que no demana cap altra cortesia que llegir-les quan les reps. A l'Àsia, on presentar-se per mitjà d'una targeta, en canvi, és tot un art, s'entenen com un element cabdal per fer-se la primera idea de com és una persona. Al Japó, és imprescindible donar-les sempre amb les dues mans i, en rebre-les, no cometre l'error de posar-se-les a la butxaca. A Rússia és important fer-hi constar, si se'n té algun, un títol universitari. I als països àrabs, finalment, on les targetes són corrents però no una obligació, cal sempre entregar-les amb la mà dreta.

Reverències

Una reverència... en ple segle XXI? Sí, a Europa o l'Amèrica del Nord, aquest és un gest tan anacrònic que fer-lo en un context informal pot ser pres com una broma. Però a l'Àsia, sobretot a Corea i el Japó, les reverències són tan importants que fins i tot hi ha empreses que ofereixen entrenament als seus em-pleats perquè coneguin el grau exacte de la inclinació que cal fer en cada situació. Als països on perduren les monarquies, com a Espanya o Anglaterra, les re-verències en actes amb la Corona mantenen encara un protocol. I, a banda d'això, de reverències en el món occidental gairebé només en fan els artistes o aquells que, després d'un discurs, accepten compla-guts l'ovació d'una multitud. A l'Àsia, en canvi, on s'empren en activitats tan diverses com els negocis, les competicions d'arts marçials o prendre el te, les reverències són tot un signe de respecte i humilitat envers persones de rang superior. Ara bé: cal tenir en compte que les de més de tres segons han de ser correspostes amb una nova reverència i no fer mai el que va fer Obama amb l'emperador Akihito del Japó: una reverència i, alhora, una encaixada de mans.

FORMALS O INFORMALS?

Tu o vostè

Tractar algú de “vostè” o de “tu” és un dilema habitual a Catalunya així com a la resta de l'Estat, on el tuteig fa dècades que és imparable i el “vostè”, cada vegada més relegat a relacions d'una gran formalitat, ja no l'empren ni els pacients amb els seus metges ni els alumnes amb els professors. Tutejar algú, però, no és exclusiu del sud: els anys 60 a Suècia, paradís de la igualtat, el govern va eliminar per decret el *ni* (vostè) a favor del *du* (tu), que esdevindria la forma adequada d'adreçar-se a algú, autoritats incloses. Tot el contrari, és clar, que a França o Alemanya, on el *vous* i el *sie* són poc menys que imprescindibles per dirigir-se a qualsevol major d'edat, o a l'Amèrica Llatina, on el *voseo* forma part de la quotidianitat. A Anglaterra (amb un idioma que no fa distincions entre tu i vostè), la formalitat s'obté amb consideracions com *mister* o *sir* així com amb l'ús de frases condicionals. I en les llengües de Tailàndia, Corea o el Japó s'hi amaga un complex entramat lèxic, morfològic i sintàctic per desplegar en funció de l'estrat jeràrquic de l'interlocutor.

Els imperatius

“Posa'm una cervesa!”, sentim dir un munt de vegades quan, a Barcelona, estem amb els amics al bar. Si, a Anglaterra, on els imperatius quasi sempre es fan servir per donar instruccions en comptes d'ordres, etzibem al cambrer un brusc “*give me a beer!*”, podem donar per fet que, abans de la cervesa, rebrem una mirada que ens deixarà morts. L'ús dels imperatius és habitual en totes les llengües del planeta, però en el català, així com en el castellà, està tan estès que, si traduïm una ordre directa a l'anglès, el francès o l'italià sense adonar-nos que, en aquests idiomes, les coses es solen demanar mitjançant el verb condicional, semblarem uns veritables mal educats. Els abundants imperatius de catalans i espanyols poden fer posar els pèls de punta als llatinoamericans (proclius a formes verbals més corteses), alemanys (que, tot i el seu ús quotidià, habitualment amb la paraula *bitte*, mai els empren per donar ordres) i japonesos (massa educats, simplement, per fer-los servir si no és suavitzant-los amb un seguit de prefixos honorífics).

Small talks

“Que plourà, avui?”, ens pregunta el veí del tercer cada dia a l’ascensor. Benvinguts al món de les *small talks*, un fenomen consistent en conversar sobre qualsevol cosa amb voluntat de socialitzar-se i que l’antropòleg Bronislaw Malinowski ja va començar a estudiar l’any 1923. Els reis d’aquesta pràctica? Els nord-americans, *of course*, per als quals preguntar com ha anat el dia és una forma típica de començar una conversa i fer saber a un desconegut el teu pronòstic de la final de la Superbowl és un gest ben quotidià. Inimaginable, això, en alemanys i suïssos, acostumats a anar al gra, i també en suecs, que et pregunten com estàs... perquè realment volen saber-ho. Bergman, amb el seu cinema, ja va fer evident que, més que per trencar incòmodes silencis, les converses estaven al servei de coses importants. Els àrabs (que parlen de nous *gadgets* tecnològics, més que no pas del temps) i, en general, tots els asiàtics, on una reunió de negoci pot venir precedida d’unes quantes hores de *small talk*, són altres cultures avesades a les converses lleugeres.

Gestos i significats

Els fem, és clar, amb naturalitat i sense un gra de mala fe, però els gestos amb les mans poden tenir, segons el país, significats radicalment oposats. A Turquia, el signe d’aprovació amb el polze amunt s’empra per referir-se al cul; a l’Iran s’utilitza com un insult obscè, i, a Rússia o Grècia, té el mateix significat que allò que, a Catalunya, en diem “fer la buti” (l’espanyola *peineta* o l’anglès *middle finger*). Creuar els dits, en la majoria de països occidentals, és signe de bona sort, però al Vietnam és una manera de dirigir-se als genitals femenins. Moure el dit índex per avisar algú, a les Filipines, es fa només per cridar els gossos. I celebrar una victòria, o clamar per la pau, fent una “V”, pot dur-te maldecaps al Regne Unit o Austràlia, on s’entén com una injúria. A l’hora de viatjar, doncs, compte amb els dits... però també amb el cap: tocar-lo a algú, fins i tot a un nen, és una ofensa en països de tradició budista i, a Bulgària, a diferència de quasi tot el món, moure’l verticalment significa “no” i, fer-ho d’un costat a l’altre, “sí”.

Mostres d’afecte en públic

Un apassionat petó enmig d’un parc, tal com hem vist tantes vegades al cinema, pot arribar a ser la imatge més romàntica del món. Però hi ha països que no estan per sentimentalismes i que ho castiguen amb multes d’uns quants milers d’euros, penes de presó i, en el cas dels Emirats Àrabs, la deportació. Motius de moral o religió fan que, a Malàisia, fer-se un petó sigui una cosa permesa només als turistes (sempre que no ho facin amb una passió desmesurada) i que, a l’Índia, on veure dos amics agafar-se de la mà és un gest habitual, la prohibició de fer-se un petó en públic xoqui frontalment amb les protestes constants de les generacions més joves. “No perdi les maneres ni els bons costums; hi ha nens que miren”, pregonen, d’altra banda, uns polèmics cartells a la ciutat xilena de Valdivia. Tot i que, a Occident, les mostres d’afecte en públic estan regides només per la prudència i el sentit comú, els petons entre persones grans o del mateix sexe topen encara amb les mirades receloses d’una part significativa de la societat.

Preguntar l'edat

A Occident, dir a algú que es “manté jove” és una de les millors floretes possibles. Preguntar, però, quants anys es tenen, especialment a una dona, és una inexcusable desconsideració. “Mai preguntis a una dama la seva edat ni el seu pes”, es sol dir als Estats Units, on es tem que, revelant la data de naixement, canviarà la percepció que es té de tu. Saber l'edat, d'altra banda, és una informació fonamental a Corea. El vocabulari amb el qual ens dirigirem al nostre interlocutor vindrà determinat per la seva edat i només ens podrem sentir veritablement lliures de formalismes si qui tenim davant és un *donggap* (que és com s'anomena els qui han nascut el mateix any que tu). “És de savis preguntar i de ximpls callar”, diu, per altra banda, un adagi de la encuriosida Xina, on saber l'edat no és res més que una manera ràpida i pragmàtica de saber qui tens davant. I mentre a Occident les botigues de cosmètica van cada cop més plenes de productes “antiedat”, l'envelliment a l'Àfrica es manté com a inequívoc signe de prestigi, respecte i consideració social.

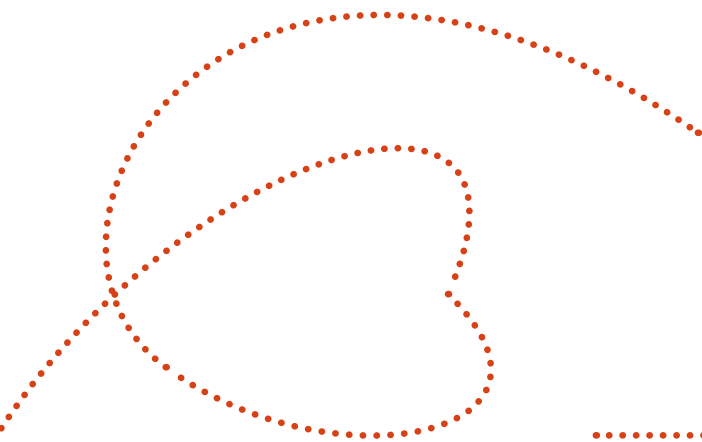
Salutacions informals

Les bones maneres, com ens insistien els pares de petits, recomanen dir sempre «bon dia», «gràcies» i «si us plau». Ara bé, si un català entra en un bar i etziba al cambrer un simple «Ei, hola, em poses un tallat?» o un manxec demana una tapa d'olives després de dir un esquerp «*buenas*», a ningú se li acudirà titllar-los de mal educats. A França, en canvi, on la salutació és l'element bàsic d'una cosa tan important com és la bona educació i el «*salut*» queda circumscrit en les relacions de més confiança, no dir «*bonjour*» quan demanes la barra del pa et farà quedar, de ben segur, com un groller. La informalitat a l'hora de saludar és habitual a tot arreu, però saber quan toca ser informal i quan no és, sovint, el que fa que se't tingui per un enrotllat... o per un estúpid. «*Ciao*», aquella simpàtica forma italiana per dir tant hola com adéu, és millor emprar-la amb personatges que ja coneixes més que amb estranys. A l'arxifamós «*tío*» espanyol val més recórrer-hi quan et dirigeixes a algú més aviat jove. I aquelles frases de l'*slang* nord-americà que música, sèries i cinema han introduït en la nostra vida diària («*Hey, dude!*», «*What's up, bro?*...»), val més utilitzar-les quan saps del cert, per exemple, que són perfectes per al teu millor col·lega però del tot inadequades, en canvi, per a adreçar-se a un professor.

Contacte ocular

Un estudiant asiàtic mira capcot quan, a classe, se li adreça un professor. Submissió? Vergonya? Somnolència? Doncs no! Respecte i la més severa correcció. El contacte ocular, com, de fet, tot el llenguatge corporal, està molt determinat pel factor cultural, així que un *eye to eye*, als Estats Units, s'entén com un signe de confiança i honestedat, però al Japó (com, de fet, a la majoria de regions asiàtiques, africanes i de l'Amèrica del Sud), com un desafiament a l'autoritat. A l'Europa occidental, allò que alguns en diuen, col·loquialment, «aguantar la mirada» equival a mostrar respecte, però fer-ho massa estona (més de 3,3 segons, indiquen alguns estudis) sol generar incomoditat. A l'Orient Mitjà, finalment, el contacte ocular entre dues persones del mateix sexe denota confiança, però, entre un home i una dona, s'entén com del tot inapropiat. «Els ulls són les finestres de l'ànima», deia el poeta occità Guillaume de Salluste du Bartas. Ignorava, potser, que, en el món, hi ha tantes finestres... com cultures.

RELACIONS PERSONALS

La importància de la família

La família, ara més que mai, constitueix el primer nucli de solidaritat per esmorteir els efectes dramàtics de l'atur, les malalties o l'accés a l'habitatge. De maneres, però, d'entendre què ha de ser una família n'hi ha tantes... com famílies, incloses les que, no fa pas tants anys, eren inimaginables, com les monoparentals o homoparentals. Ara bé, és habitual que en el món anglosaxó, on als fills se'ls educa de ben petits a ser independents, les famílies es reunixin només per Nadal i, en el cas dels EUA, el Dia d'Acció de Gràcies. En els països mediterranis, on les famílies se solen petonejar amb més passió que en altres cultures, és comú que els fills visquin amb els pares fins a edats que al nord d'Europa serien impensables. Al Japó, on una disminució de la pressió per casar-se ha fet que cada cop hi hagi més casos de fills acomodats a casa dels pares, l'estabilitat familiar és especialment elevada i, a l'Àfrica, la consideració de família pot comprendre un poble sencer.

Anticonceptius

Malgrat la llibertat sexual assolida per les dones occidentals durant la dècada dels 60 del segle passat, coincidint amb la normalització en l'ús de mètodes anticonceptius, més de 222 milions de dones a tot el món no poden decidir actualment per elles mateixes quants fills volen tenir o el moment en què desitgen ser mares. Tot i els esforços dels governs per garantir l'accés a la salut reproductiva, l'ús dels mètodes anticonceptius encara és desigual —la mitjana mundial se situa al voltant del 63 %— i difereix molt si es tracta de països desenvolupats o en vies de desenvolupament. A Occident és una pràctica del tot habitual (el percentatge noruec, el més alt, és del 88 %, i el català, com el de la resta de l'Estat, voreja el 75 %) però, en canvi, a l'Àfrica, l'ús continua sent escàs (el percentatge somali, el més baix, és de l'1 %).

Lligar a l'estranger

Trobar parella a l'estranger: heus aquí l'esperança dels qui es pensen que si no troben l'amor de la seva vida és perquè no estan en el lloc idoni. Cada país té la seva cultura i, malgrat la universalitat de l'art de la seducció, les millors tècniques de coqueteig d'un país poden ser paper mullat en un altre. No obstant això, no són pocs els que es llancen a l'aventura de lligar en *terreny desconegut* i en tornen victoriosos, com ho demostren les flamants conclusions d'un estudi de la Comissió Europea: un de cada quatre estudiants Erasmus que fan l'estada en una universitat estrangera acaben trobant parella (un percentatge més gran, un de cada tres, s'embolica amb un company de classe), i des del 1987 han nascut aproximadament un milió d'infants fills de parelles Erasmus (o *Orgasmus*, com es qualifica el programa sarcàsticament). Si bé no hi ha unanimitat en els països on lligar és més fàcil, sí que és imprescindible tenir en compte que en països com el Iemen o Aràbia Saudita fer-ho pot arribar a ser penat amb la mort.

Amics per sempre?

Definida per Aristòtil, el primer a teoritzar-la, com “la cosa més necessària de la vida”, l'amistat –un concepte redimensionat pel vocabulari de les noves xarxes socials– pot tenir, segons les cultures, un munt de matisos diferents. A Rússia, tal com han posat en relleu els seus grans clàssics literaris, forma una part fonamental dels valors d'una persona. A Alemanya, on la lleialtat és molt més que una paraula, d'amics se'n tenen més aviat pocs, però, en canvi, acostumen a durar tota la vida. Tot el contrari que als Estats Units, on acabar perdent el contacte amb amics amb qui, al principi, s'hi tenia una confiança extrema, sol ser el pa de cada dia. I si, precisament als EUA, el concepte de *best friends* pot incloure dotzenes d'amistats, la consideració de “millor amic” a l'Àsia oriental figura entre els més elevats dels privilegis. Sigui en la forma que sigui, els efectes d'una bona relació amistosa són de gran utilitat, segons defensen alguns estudis, per reduir la tensió arterial, les afeccions cardíques i el colesterol.

Dir que no

Com sabrà a la perfecció qualsevol petit expert en el món dels negocis, la manera d'expressar una negativa pot arribar a ser tot un art. Totes les cultures sense excepció diem que no, encara que les formes per fer-ho són diverses i, sovint, enrevessades. Mostrar-se obertament en desacord en segons quines cultures orientals, per exemple, és tot un tabú. I, per dir que no, entren en joc un munt d'eufemismes molt útils per mantenir un clima d'harmonia però que, en canvi, poden fer posar els pèls de punta a un nord-americà acostumat a que se li diguin les coses pel seu nom. Dir les coses clares, per a un alemany, un català o un francès (en aquest cas, sobretot, de forma pulcra i educada), d'altra banda, és signe d'honestedat. Però en altres cultures, moltes de les quals són asiàtiques, en què rebutjar l'opinió de l'altre equival directament a rebutjar l'altre, cal tenir present que un “sí” a vegades vol dir únicament “ho comprenc” i afirmar que és “difícil” és la manera més estesa i popular de dir que “no”.

La higiene

La proliferació, a finals del segle XXI i principis del XX, del transport públic i les jornades laborals en oficines, va comportar que la gent comencés a ser conscient de la seva olor... i també de la dels altres. Determinar el grau de molèstia d'aquestes olors, així com la de certes convencions d'higiene personal, però, dependrà de les particularitats de cada cultura. Que brasilers, australians i britànics siguin els més grans consumidors de desodorants a escala mundial dona unes quantes pistes d'on convé preocupar-se més per l'estat de les nostres aixelles. I que, a la Xina, país fins a cert punt comprensiu amb les ventositats i els eructes, algú expulsi gasos dins l'ascensor, no és tant motiu d'es-càndol com ho pugui ser a Occident. Pel que fa a l'hàbit de dutxar-se, cal subratllar que colombians i brasilers (uns que ostenten un altre rècord: el de la despesa de perfums per habitant) passen per sota l'aigua entre deu i dotze cops cada setmana i que anglesos, japonesos i xinesos ho fan *només* la meitat. Suècia, finalment, té la singularitat de ser l'únic país del món on les dones... es dutxen menys que els homes.

La confiança

Penses en un determinat company per a fer un treball plegats? Cal que demanis els apunts a algú? Doncs et caldrà, naturalment, tenir-hi confiança. Aquesta no es cultiva igual a tot arreu, però. En cultures com la nord-americana, es guanya sent puntual o complint, sense excuses, els calendaris pactats. Al Japó, més que amb promeses, s'aconsegueix amb fets (i amb paciència, ja que confiar plenament en algú és una fita a llarg termini). I, en països llatins, sol venir determinada pel grau de coneixement que es té d'una persona (com més cafès i sopars hàgim compartit amb algú, més pròxims ens hi podem considerar). La confiança que tenim, d'altra banda, en les persones del nostre entorn serveix a molts sociòlegs d'indicador de la prosperitat d'un país. A Suècia o Noruega, on és habitual trobar bebès *aparcats* en el seu cotxet a l'entrada d'un restaurant, o al Canadà, on ben pocs tanquen la porta de casa amb clau, prop d'un 70 % dels seus habitants manifesten confiar plenament en els altres, mentre que en països més *desconfiats* com el Brasil, Colòmbia o Turquia, a penes arriba al 10 %.

Demandar perdó

L'hem... espifiada? Doncs a demanar perdó! Al Canadà i el Regne Unit, l'ús del *sorry* sembla que no sigui mai suficient. A l'Argentina, res com arreglar les coses amb un dinar i, al Brasil, amb un petit regal. Al Japó, on existeixen fins a vint maneres diferents de disculpar-se, encara es recorda la prolongada reverència exculpatòria d'un alt càrrec de Toshiba acusat l'any 2015 de corrupció. Va fer un *saikerei*, força més important que un *esahku* («perdó, va ser error meu») i un *keirei* («m'he equivocat, no tornarà a passar»), que ens recorda el *mea culpa* entomat a Espanya pel rei Joan Carles després d'una cacera a Botswana l'any 2012 que ja forma part de les dites populars: «Lo siento mucho, me he equivocado, no volverá a ocurrir.» A l'Àfrica, finalment, tal com va quedar reflectit en els anys de l'apartheid, la cultura del perdó està tan arrelada en la societat que, a Burkina Faso, per exemple, un munt de conductors tenen enganxat al cotxe un adhesiu amb les paraules *Mam Sugri* («perdoni'm»), amb què demanen excuses anticipades... per allò que puguin fer.

..... GASTRONOMIA

Deixar propina

Deixar o no deixar propina. I, en cas de deixar-ne, quina quantitat perquè la butxaca no se'n ressenti o el cambrer no ens miri malhumorat. Heus aquí un dels dubtes inevitables que sorgeixen quan algú va de viatge. De respostes n'hi ha tantes com països. Al Japó n'hi ha prou de dir “*gochisosama deshita*” (‘gràcies per l’àpat’) per ser gentil. A Mèxic, on les propines són una part important dels salaris en el sector de l’hostaleria, deixar menys d’un 15-20 % del total és una descortesia. Als EUA, amb uns percentatges similars i on el *tipping* està fins i tot regulat per llei, la propina s’inclou sovint en el compte per tal de protegir-se de la ignorància o la garreperia. I a la major part d’Europa, la propina és només una mostra d’agraïment per un bon servei. Ara bé: sigui per culpa o no d’aquesta tradició, el cas és que espanyols, francesos i italians, quan es tracta de deixar propina, comparteixen els llocs més baixos del *top* mundial de la generositat.

Menjar insectes

L’hàbit de menjar insectes ha existit en algunes cultures des de fa milers d’anys i actualment són molts els països que consumeixen alguna —o moltes!— de les 1.000 espècies comestibles. La ingesta d’aquests animalons —tot i tenir un espai reservat en les millors botigues de menjar *delicatessen* de París i Londres— no deixa ser una raresa a Occident, però està més que està a Àsia, Àfrica i l’Amèrica Llatina. D’exemples, n’hi ha a cabassos. A la Xina hi ha qui recomana acceptar gustosament escarabats amb salsa de soja o cucs amb gingebre. A Tailàndia, els mercats ofereixen una gran varietat de grills i cigales. A Mèxic, els cau la baba amb les llagostes (*chapulines*). A Àfrica cada any es cultiven quasi 10.000 milions d’erugues de papallona emperador (per menjar seques, fregides, cuinades o fumades). I, als cinemes de Colòmbia, més que les crispetes, triomfen les formigues rostides. En opinió dels experts, els insectes són rics en proteïnes, minerals i vitamines.

Horaris i àpats

Són pràcticament les tres de la tarda a Barcelona. Els restaurants treuen fum i centenars de comensals s'entaulen per a un tiberi que, en molts casos, s'allargarà fins a pràcticament les dues hores. Esperar, a la mateixa hora a França, que algú et serveixi un *menu du jour* o confiar, si ets a Anglaterra, que et lleparàs els dits amb el *dish of the day* és ser, definitivament, optimista de mena. Els horaris dels àpats a Catalunya, com a la resta de l'Estat espanyol, solen ser un xoc per a l'intrèpid viatger. En el país del “cafè, copa i puro” el dinar és –no s'admeten discussions– el gran àpat del dia. I no és estrany, tampoc, sopar passades les deu, franja en la qual les televisions emeten els programes de més audiència. Sempre, però, han existit aquests horaris tan desmanegats? Doncs no. La necessitat, un cop finalitzada la Guerra Civil (1936-39), de tenir dues feines i, per tant, de dinar i sopar tard, és assenyalada sovint com la causa d'aquesta tan nostrada peculiaritat.

Costums a taula

La importància que les cultures li atribueixen al menjar es tradueix en els costums a taula. L'acte, tan remot, de reunir-se al voltant d'un plat requereix educació en països com França (on menjar ha estat sempre un assumpte d'elevada rellevància) i el Japó (on la forma amb la qual es presenta el plat en aquesta esfera coneguda com a *tatami* és tan important com el plat en si). Sigui al voltant d'una taula, com a Occident, damunt d'una catifa, costum àrab, o sobre terra ferma, la qual cosa fan a la Polinèsia, menjar en grup implica tenir assumits codis: deixar menjar al plat, que és signe de malbaratament (Alemanya); no demanar més formatge parmesà per a la pasta del que t'ha ofert l'amfitrió (Itàlia); no exigir un saler que no estigui a la taula per no *menysprear* el cuiner (Portugal); no començar mai a menjar fins que ho faci el més gran de la taula (Corea), o fer-ho sempre, en països àrabs, amb la mà dreta (l'esquerra és la de les feines “brutes”). A l'Índia i la Xina un bon rot en acabar és sinònim d'haver menjat a gust.

El convit

Diuen, a l'Índia, que els convidats són formes de Déu. Com en totes les cultures, però, cal tenir presents unes pautes de conducta –com sempre, no escrites– per no ser el diable en persona. I aquestes pautes, com passa sovint, poden ser antagòniques segons allà on et convidin. Si arribar tard a l'hora que se'ns ha dit, per exemple, és una veritable manca de respecte a Alemanya, ser puntual a Tanzània pot ser entès com un insult a l'amfitrió. I si, al Kazakhstan, que et serveixin mitja tassetta significa que et conviden amablement a marxar, a Mèxic ni estar mort de son ni tenir fills són excuses per aixecar-se de la taula. És, tanmateix, comú a tot arreu no presentar-se amb les mans buides (ni cas d'aquell “no cal que porteu res” tan català), no quedar-se massa temps a casa l'amfitrió i no ficar el nas entre els seus objectes de més valor. Quan toca desaparar taula, finalment, és important tenir en compte que al Japó no està gaire ben vist fer-ho i que, al Magreb, no permetran de cap manera que llenceu el pa a les escombraries.

Menjar al carrer

Les vicissituds de la vida moderna, però també costums amb segles d'història fan que, cada dia arreu del món, 2.500 milions de persones mengin al carrer. I, encara que als kebabs, *noodles*, *hot dogs* i hamburgueses no els tombi ningú com a reis, si més no a Occident, de l'*street food*, l'oferta mundial és tan variada com la d'aquells llocs on els tiberis es fan portes endins: *panzerotti* a Itàlia, *antojitos* a Mèxic, *pasties* a Anglaterra, *pani-puris* a l'Índia, *mini-churrascos* al Brasil o arròs amb pollastre a Singapur, el primer lloc del món on una parada de menjar al carrer ha estat distingida amb una estrella Michelin. Veure algú cruspir-se uns *yakisoba* en el vagó d'un metro atapeït és, ja, una escena que no sorprèn ningú i, únicament en cultures com la japonesa —on ningú menja sushi si no és al costat del lloc on l'has comprat—, fer un mos a la via pública és vist amb mals ulls. Menjar al carrer, d'altra banda, tampoc serà senzill en una ciutat que, amb 20.000 punts de venda, és una de les capitals mundials de l'*street food*: Bangkok, on es preveu regular l'activitat per raons d'higiene

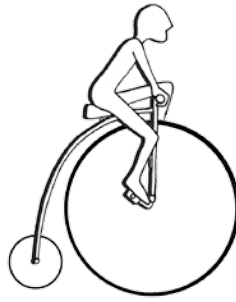
Som el que mengem

És agost i, a l'autobús, viatgem asseguts amb algú d'origen hindú. La seva olor ens crida l'atenció. I la nostra, a ell, probablement també. Qüestió d'orígens? En absolut. D'higiene? Tampoc. Qüestió, en tot cas, d'alimentació, ja que la nostra dieta acaba fent-se present en cada transpiració, fluid i mucositat que surt del nostre cos. Si el nostre company de viatge fa aquella flaire tan intensa és perquè la seva alimentació, com la de tants altres asiàtics i àrabs, és segurament rica en espècies i, el curri, un plat sense rivals a l'hora de determinar l'olor del nostre cos. No totes les pestilències, però, són fruit de menjar habitualment carn a l'estil *madràs*. Un abús de làctics, com pot no ser estrany en el país més gran consumidor de llet del planeta, Suïssa, sol tenir conseqüències; i un banquet a base de salmó fumats, com deu haver fet més d'un noruec, també. Les olors corporals, doncs, al contrari del que molta gent pensa, no venen determinades per la raça, sinó per allò sobre el que tant ens adverteixen els dietistes: som... el que mengem.

Residus

Hem fet un bon tiberi i tenim la cuina a vessar d'ampolles buides de vi, closques de marisc i caps de cartró. És hora, per tant, de separar residus i llençar escombraries. Cada país, però, té les seves especificitats pel que fa al reciclatge. I no és estrany, quan som a l'estranger, que posem el vidre allà on se suposa que va el plàstic o traguem al carrer el contenidor marró... el dia que només es recull el verd. A Suïssa, on el reciclatge és obligatori i, fins i tot, hi ha contenidors per a ampolles de vidre de cada color, equivocar-se de cubell pot comportar multes de fins a 10.000 euros. A Suècia, el país, junt amb Suïssa, que més recicla, unes 250.000 llars tenen electricitat gràcies a la brossa que s'incinera en unes modernes estacions de reciclatge. A Alemanya, qui recicla... té premi: unes màquines als supermercats compensen amb un grapat monedes les persones que retornen envasos. I a Catalunya, a diferència, per exemple, d'Anglaterra, no hi ha dies específics per a la recollida, però sí esforçades campanyes per millorar els hàbits a les llars («Envàs... on vas?», cantaven fa uns anys The Mammelles en una d'aquelles cançons que és difícil treure's del cap). A la cua, els països de l'Amèrica Llatina, amb un pobre 4,5% de materials reciclats.

TRANSPORT

Sobre dues rodes

La congestió en els conglomerats urbans, l'impacte mediambiental dels automòbils i, més recentment, la crisi han estès l'ús dels vehicles de dues rodes a les metròpolis, proveïdes cada vegada més de carrils bici i, en el cas de ciutats com París, Barcelona, Sevilla, Viena o Estocolm, de serveis de lloguer de bicicletes públiques. En el centre i el nord d'Europa, on fa més mal temps però, en canvi, la consciència ecològica és més elevada, la bicicleta és omnipresent. A Amsterdam, capital mundial extraoficial de la bicicleta, el 40 % dels residents la utilitzen per als seus desplaçaments, doblant així el nombre d'usuaris de Beijing, un antic fortí de la bicicleta on, la democratització de l'automòbil, ha acabat passant factura als vehicles de propulsió humana. No obstant això, són molt poques les ciutats on l'ús de la bici no vagi en augment, si bé els 1.000 quilòmetres per habitant i any d'Holanda i Dinamarca queden molt lluny encara dels 200 d'Itàlia o els 30 de l'Estat espanyol.

Taxis aquàtics

Tot i que el cinema i la literatura han projectat Venècia com la part més cèlebre del món on moure's amb barca, el transport per aigua no és ni de bon tros exclusiu d'aquelles gòndoles tan romàntiques. A Beirut, per exemple, els taxis aquàtics constitueixen una alternativa al trànsit massificat a què cada dia s'enfronten milers de conductors. A Dubai serveixen per creuar el riu Creek i unir les dues parts en què es divideix la ciutat. A Nova York i París responen a necessitats turístiques (les vistes, des de l'aigua, als gratacels de Manhattan o la catedral de Notre Dame són un record per emmarcar) però, també, de mobilitat. Finalment, no cal dir que, en selves del Perú o el Brasil, les canoes són el mitjà de transport més utilitzat davant la impossibilitat de caminar o circular amb vehicle en una terra de vegetació abundant.

Carnet de conduir

Treure's el carnet de conduir sempre és un maldecap. Però aquest maldecap pot ser més o menys dolorós segons on et trobis. Les avaluacions a Alemanya tenen fama d'epopeia: prova teòrica amb 30 preguntes triades a l'atzar d'un total de més de 1.000 i examen pràctic amb almenys quatre hores de conducció per autopista. Inimaginable saber què en pensarien a Mèxic, on per combatre la *mordida* (antiga corruptela gràcies a la qual es premiava no pas qui tenia més habilitats amb el volant sinó la butxaca més amable) es van instaurar tres requisits d'allò més bàsics: dur el document d'identitat, l'última factura del telèfon i una taxa de 30 euros. Més fàcil, fins i tot, que en zones remotes dels Andes, on per treure's el permís n'hi ha prou a fer una volta per la plaça i pagar una generosa ronda de *cachaça* a les autoritats. Sí que, en general, a tots els països l'edat mínima per conduir sol coincidir amb la majoria d'edat, tot i que Hollywood ja ens ha mostrat del dret i del revés que als Estats Units –on la llicència costa 27 euros, davant dels quasi 800 de Catalunya– els menors poden circular sempre que sigui en companyia d'un adult.

La llei de la carretera

Tot i que les regles més bàsiques de conducció són iguals a tot el món, agafar el cotxe en un país nord-europeu és una experiència radicalment diferent a fer-ho en un país asiàtic, on impera la llei del més fort i infringir la normativa... és la normativa. En països escandinaus, o als EUA (tot i la imatge que ha projectat Hollywood), el respecte per l'educació viària és màxim, però a l'Índia ja poden existir semàfors, que, per als conductors, l'únic *senyal de circulació* sagrat són les vaques, amb dret d'estarrufar-se allà on més els complagui. El clàxon –estrictament per a emergències als EUA– és l'element estrella en tot paisatge sonor d'una urbs asiàtica, però no únicament a Delhi o El Caire els agrada fer-lo sonar. Un exemple? Itàlia, on es toca la botzina tant per advertir de la imminència d'un control policial com per avançar. I si parlem d'avançar, indispensable mencionar els russos, per als quals fer-ho és un esport nacional i, un cotxe, com el cavall per a un soldat. Implantejable a Moscou, doncs, donar aquell copet inofensiu al cotxe del davant tan propi de ciutats com Barcelona a l'hora d'aparcar. L'enuig de ben segur serà monumental.

Tarifes i bitllets combinats

El preu del transport públic és un dels indicadors més clars per calibrar com n'és, de cara, una ciutat. I si Copenhagen, Londres i Estocolm són llocs on més val anar-hi previngut és sobretot perquè, amb el preu del bitllet senzill entre els 4 i els 5 euros, són les ciutats amb el metro més car del món. A la capital danesa, ara bé, les seves dues línies de metro funcionen les 24 hores els 7 dies de la setmana. A la ciutat del Big Ben –on moure's amb els famosos autobusos de dos pisos no és pas gaire més econòmic– és una temeritat endinsar-se al *tube* sense l'Oyster Card, una targeta de prepagament amb un màxim diari per pagar. I a Estocolm, com Moscou, les estacions almenys tenen atractius propis d'un museu. Més amables per a les butxaques són Kíev (on els 20 cèntims per trajecte són de ben segur la causa per la qual el 40 % de població agafa el metro a diari) i El Caire (on, tal com succeeix en altres ciutats superpoblades, existeixen vagons especials per a dones). Barcelona, com Madrid, es situa en la franja mitjana del rànquing tarifari mundial.

Les xarxes de metro

Els sistemes de transport ràpid a través de trens subterranis han estat un element cabdal en el desenvolupament de les grans ciutats, així com l'antídoto més eficaç contra les continuades congestions de trànsit. D'ençà que, l'any 1843, l'enginyer britànic Charles Pearson va idear-ne la construcció, el metro s'ha desplegat en 160 ciutats de 55 països de tot el món. El de Londres, inaugurat el 1863, i el de París, del 1900, són els més antics. El de Moscou, amb més de 3.000 milions d'usuaris l'any, el més utilitzat. I el de Nova York, no únicament té l'honor de ser el que de més estacions disposa (472) sinó de ser també el més enrevessat a l'hora de planificar un viatge, segons es conclouïa en un estudi de la Universitat d'Oxford que alertava, també, que la complexitat d'alguns mapes de metro pot arribar a superar el nostre límit cognitiu. D'altra banda, tot i els projectes de tenir metro en el futur, Jakarta i Bogotà figuren entre les metròpolis del planeta que encara no en disposen.

Noves formes de transport urbà

Limitar-se a parlar de bus, tramvia, metro i bicicleta en les metròpolis del segle XXI ja fa temps que és quedar-se curt. La creixent moda dels patinets elèctrics, *segways* i *hoverboards*, entre altres vehicles per al desplaçament personal de noms no pas senzills, ha dut que grans ciutats com Barcelona facin pioneres lleis per a regular-ne l'ús o, com París, es plantegin fins i tot la instauració d'un carnet de conduir per a *trottinettes*. No arribar a classe suat com una truja o les possibilitats, en molts casos, d'entaforar-los dins l'ascensor són alguns dels arguments que exposen els defensors d'aquests nous vehicles en contraposició als més tradicionals avantatges d'una bici. I el debat sobre en quins carrils han de circular aquests aparells o si cal que portin matrícula s'afegeix al que, en ciutats com Barcelona i Madrid, hi ha sobre la convivència entre els taxis de tota la vida i els nous vehicles amb llicència VTC. Projectes tan futuristes com el Transit Elevated Bus (un tramvia xinès capaç de circular per damunt dels embussos) o el Vahana (un taxi volador dissenyat per Airbus) indiquen, però, que en qüestions de mobilitat la invenció és frenètica i que un trajecte interurbà amb *segway* pot arribar ser, més aviat del que ens pensem, tan obsolet com un amb carruatge.

Taxis

«Taxi!» Vet aquí la primera paraula que fem servir quan trepitgem un país nou. A Londres, els *hackney carriages*, fabricats expressament per a la seva funció de taxi i conduïts per professionals que han estudiat l'ofici, són tot un atractiu turístic. Els de l'Havana, vehicles clàssics a l'estil americà, són quasi peces de museu. El peculiar disseny en groc i negre dels taxis de Barcelona va servir d'inspiració per als de Buenos Aires. A Bangkok, els *tuk-tuk*, motocarros de tres rodes, són de ben segur els més originals del món. I pel·lícules com *Taxi Driver* han mostrat al món com són els taxis, d'un inconfusible color groc, a la ciutat de Nova York. Més que el taxi, però, en el que convé fixar-se sovint és en el taxímetre, un invent del 1897 imprescindible en el món occidental però no del tot comú en zones d'Àfrica, Àsia o l'Amèrica Llatina, on val més negociar la tarifa abans de l'anomenada «baixada de bandera». Dades per a les butxaques: Zuric, Oslo i Tòquio són algunes de les ciutats amb els taxis més cars del planeta. I al Caire, a deu cèntims el quilòmetre, on pots pujar-hi sense patir per quedar arruïnat, costa trenta vegades menys que a Suïssa.

ESTUDIS

Sous d'estudiant

El repte que els estudiants universitaris ho siguin a temps complet, una de les obsessions del Pla Bolonya, és des de fa dècades una realitat en països del nord d'Europa, Gran Bretanya, Austràlia o el Japó, on els alumnes reben préstecs o ajudes de l'Estat perquè l'escassetat de recursos no els impedeixi continuar estudiant. Hi ha detractors d'aquest model que “professionalitza” l'estudiant i que fa entrar en conflicte l'estudiant que vol, alhora, estudiar i treballar, però es fa difícil trobar estudiants catalans o italians que no envegin la situació, per exemple, d'un col·lega danès, que rep cada mes de l'Estat un sou de 700 euros. Actualment, en tots els països de la Unió Europea existeixen sistemes de beques, préstecs i altres tipus d'ajuda a estudiants, tot i que les possibilitats d'obtenir-les van des del 100 % de Dinamarca a l'1 % de Grècia. En tots dos països, així com també a Àustria, Xipre, Finlàndia, Malta i Suècia, a més de Noruega, la matrícula universitària, però, és gratuïta.

Any sabàtic

Des de la dècada dels 70, és comú que els estudiants dels EUA, Austràlia i, sobretot, el Regne Unit s'agafin un any sabàtic de viatge havent acabat el *college* i abans de començar la universitat. Una aventura amb motxilla en un continent llunyà, una feina de cambrer en un lloc que ens permeti aprendre un idioma o contribuir en un projecte solidari ajudarà, segons insisteixen els experts, a saber fixar millor les fites i adquirir unes aptituds personals i professionals que el mercat laboral cada vegada té més en compte. Tot i que hi ha un munt d'estudis que assenyalen que, després d'un *gap year*, els resultats a la universitat són millors (alguns acadèmics han arribat a recomanar, fins i tot, l'obligatorietat d'agafar-se'l), l'any sabàtic continua amb l'escepticisme familiar —i també social— en països com Catalunya, tot i que cada vegada menys. En d'altres, com França i Itàlia, és una alternativa en auge.

Mestre o professor

Els cursos amb més bons alts resultats són aquells en què els estudiants confien en el docent i el respecten i cuiden perquè aquest confia en ells, els respecta i n'espera grans coses. La modulació d'aquesta confiança, tanmateix, dependrà de les tradicions culturals de cada país. Si a la Xina, com a fruit de la filosofia confuciana, el professor és algú tan venerat que fins i tot visita els alumnes a casa dels seus pares en cas que sigui necessari, a Europa tot just es comença a recomanar que, a les universitats, s'incentivi la figura del tutor, habitual en el món anglosaxó però amb un protagonisme menor, per exemple, a Catalunya. Al Japó, les *nomikai* (trobades disteses on, per moltes ximpleries que es diguin, l'endemà ningú retraurà res a ningú) imperen no únicament en el món empresarial, sinó també en l'universitari, fins al punt que estudiants i professors poden relacionar-se a classe amb distància i educació però després compartir plegats una nit de karaoke. Finalment, a Harvard, com a Yale uns quants anys abans, es van vetar l'any 2015 les relacions "sexuals o romàntiques" entre professorat i alumnat per s aquelles relacions que sobrepassen els límits de la simple confiança.

Tràmits burocràtics

L'acudit d'un espia americà que intenta entregar-se a la seu del KGB i li és impossible perquè l'envien d'una oficina a l'altra ha estat explicat, fins i tot, pel president Putin en les més altes instàncies internacionals. Rússia, on la burocràcia és un mal crònic des dels temps del tsar, sempre ha tingut la fama de ser un lloc on per fer un tràmit pots tornar-te boig, però els murs del funcionariat ni de bon tros són exclusiva de Moscou. Astèrix, en una ferotge paròdia de la burocràcia francesa formulada pels seus creadors, Uderzo i Goscinny, poques vegades ha superat proves tan dures com la d'aconseguir, en una de les seves aventures, l'imprès A-38. I a Itàlia, Espanya o Catalunya, com es posa malauradament en relleu en les universitats, sovint no és fàcil entendre com cal actuar davant tantes contraindicacions. Finlàndia i Suècia, ara bé, tenen la fama de ser els països menys buròcrates i Estònia (*E-stonia*, com escriuen alguns amb ironia) ha implantat els últims anys, també a la universitat, un mecanisme pioner per fer un munt de gestions per Internet.

Sistemes d'avaluació

Diverses qüestions ronden constantment pel cap dels alumnes durant els seus anys de formació: Com avaluarà el professor els meus coneixements? Serà just? Valorarà que sàpiga raonar o, en canvi, val més que em posi a memoritzar? Els mètodes d'avaluació difereixen molt segons les universitats i reflecteixen, de fet, una manera concreta d'entendre l'educació. Als EUA, on no es té cap mania a fomentar la competitivitat, hi ha un nombre concret d'excel·lents (A), notables (B), aprovats (C), cincs *pelats* (D) i suspensos (E) que es reparteixen a cada alumne en relació directa amb els resultats dels altres, tot i que en centres com Harvard i Yale opten per dos únics veredictes –*pass* (aprovat) o *fail* (suspès)– amb l'objectiu de reduir la pressió de l'alumnat. A Alemanya, amb una escala del 0 al 18, les notes més altes rarament s'atorguen mai (tota una lliçó d'humilitat per a l'alumne). A Catalunya, com la resta de països de l'Espai Europeu d'Educació Superior, l'avaluació és continuada, tot i que, aquesta, no s'ha desplegat encara amb tot el seu potencial. I, al nord d'Europa, amb metodologies habitualment innovadores, imperen els exàmens orals i, cada cop més, l'autoavaluació.

Fer campana

Pocs actes són tan rics en vocabulari com el de no anar a classe per quedar-se una estona més al llit o passar-la amb els amics jugant al bar a cartes. D'aquesta forma d'absentisme, a Catalunya, se'n diu "fer campana", una expressió de quan, en escoles parroquials, el rector imposava a qui es saltava la classe fer sonar les voluminoses i pesants campanes de l'església. A València, "fer un nuc al rabo". A Espanya, *hacer novillos*. A l'Argentina, *hacerse la rata*. A Portugal, *fer gazeta*. A Alemanya, *schwänzen*. I a França, *faire l'école buissonnière*, tot evocant les escoles clandestines del segle XV, que, per esquivar l'autoritat dels bisbes, es refugiaven en el bosc. Fer campana, en l'àmbit universitari, no és motiu de càstig, tot i que a la Xina —on faltar a classe, per exemple, va quedar categòricament prohibit en l'aniversari dels fets de Tiananmen— es persegueix quan es fa de forma reiterada. Inefables portals web com *El Rincón del Vago* i *Patatabrava*, finalment, són tota una referència per als *campaners* més indòmits dels nostres campus.

«Coffee breaks» com a espai de relació social

Ens sorprendríem en saber la gran quantitat d'idees brillants que han sorgit al voltant d'aquest beuratge tan socialitzador anomenat *café*. I, en les universitats, el munt de projectes internacionals que han estat gestats durant la mitja hora aproximada en què, per exemple, els assistents a un congrés tenen per esmorzar i, sobretot, socialitzar. Els estudis que assenyalen els *coffee breaks* —o els *tea breaks*, segons els costums de cada país— com un element de primer ordre per a la motivació, la socialització, el rendiment, la confiança i la disminució d'estrès són pràcticament universals. I veure com les persones ens comportem de manera més oberta i empàtica en un ambient de distensió és una cosa que, molt probablement, tots nosaltres hem pogut palpar. Així que fer, a Suècia, una reunió de grup durant el que allà s'anomena *fika* (una pausa que és, gairebé, d'interès nacional!); a Austràlia, *smoko*; o, a Alemanya, enmig d'un *kaffeeklatsch*, en el marc del qual se solen debatre els grans plans del dia, acostuma a ser garantia d'obtenir grans resultats. La paternitat dels *coffee breaks*, per cert, se l'adjudica el municipi nord-americà de Stoughton (Wisconsin), que celebra un festival cada mes d'agost que commemora com un grup de senyores d'immigrants noruecs va inventar-se'ls en ple segle XIX.

Nous exàmens

«A casa m'ho sabia!» Vet aquí una clàssica expressió per resumir una situació que tots els estudiants han patit en alguna ocasió: quedar-se en blanc per culpa del cansament, l'estrès o una allau d'informació. És per aquest motiu, entre altres raons, que a les facultats de tot el món proliferen formes d'examinar-se que van més enllà dels tradicionals sistemes de memorització. Els *open books*, habituals en les universitats de països avançats en matèria educativa com les del nord d'Europa i en auge en països com Austràlia i l'Índia, consisteixen a dur a classe l'ordinador portàtil i, durant tres o quatre hores, resoldre un cas pràctic. Els exàmens orals ja són el pa de cada dia en un munt d'universitats europees i de l'Amèrica del Nord. I els exàmens des de casa, metodologia habitual, per exemple, a Dinamarca, solen tenir una durada d'entre dotze hores i tres dies i contribueixen, de ben segur, que l'alumne no es posi tan nerviós. Si algú creu que aquest, però, és un mètode rodó perquè algú altre els faci la feina, que sàpiga que una vintena d'universitats europees fa anys que assagen mètodes per verificar la identitat a través de la mecanografia i el reconeixement facial.

VIDA UNIVERSITÀRIA

Vestimenta a classe

L'any 2013, els estudiants de la universitat hongaresa de Kaposvár van aparèixer en els informatius de mig planeta. El rector havia imposat un codi nou de vestimenta (res de pantalons curts, xancletes, ni ungles descuidades!) i la seva resposta va ser anar a classe... despullats. L'acció va posar de manifest com d'anacrònic pot ser, en l'actualitat, marcar aquest tipus de normes en alumnes d'edat adulta del món occidental, on alumnat i professorat vesteixen sovint en la més absoluta de les informalitats i, en ciutats com Barcelona, els xandalls semblen uniformes oficials. Tanmateix hi ha llocs, sobretot en centres privats, on més val no ser massa frívol: Hampton, per exemple, és una de les universitats dels EUA on es prohibeix anar a classe amb gorra de beisbol i pantalons en què s'entrevegin els calçotets. Encara més rígides, però, són universitats d'Àfrica i Àsia com les de Covenant (Nigèria), on no es permet dur més d'una arracada per orella, o Manila (Filipines), amb vet rotund als vestits que deixin el melic al descobert. En països com l'Índia, finalment, prenen força les protestes dels moviments feministes, queixoses que els codis de vestimenta siguin més estrictes per a elles que no pas per a ells.

Vigila amb les olors!

Atenció! Ens reunim per fer un treball en grup i l'aula fa una flaire d'allò que, eufemísticament, en diem «humanitat». Obrim la finestra encara que faci un fred que pela? Ens posem directament un pinça al nas? O, potser millor, mirem de parlar-ne amb el *responsable* sense ferir sensibilitats? Conèixer les realitats sensorials de cada cultura és el primer pas per evitar situacions compromeses (i qui sap si algun desmai). Els àrabs, per als quals l'olfacte és una part essencial de la vida diària, no busquen eliminar totes les olors corporals perquè, aquests, els són vitals per a relacionar-se. Els nord-americans, al contrari, poden capficar-se obsessivament per eliminar l'olor del seu cos. A Europa, el desodorant és també indefugible, tot i que un excés de perfum a classe pot fer guanyar-nos mirades una mica matadores. Asiàtics d'ètnies com la coreana, en canvi, produeixen un bacteri que fa que, per moltes hores que li dediquin al gimnàs, no facin olor quan suen. I els japonesos, finalment, qui sap si per estalviar-se el mal tràngol d'haver de dir a algú que fa pudor, ja han inventat el *kun-kun*, un dispositiu d'alerta per a tots aquells que són incapaços d'adonar-se de la seva olor de tigre.

Les cerimònies de graduació

No, per molt que Hollywood les hagi convertit en una de les seves escenes predilectes, les cerimònies de graduació no tenen els seus orígens als Estats Units sinó en la universitat medieval europea, on els llicenciats feien un passeig a cavall davant d'un seguici en presència del rector. I encara que en universitats tan solemnes com les d'Oxford, Cambridge i Salamanca aquests actes van fins i tot acompanyats de discursos en llatí, les cerimònies d'aquest tipus no sempre han de tenir togues i birrets llançats entusiastament al cel. A Coïmbra (Portugal), els estudiants cremen llaços en la molt turística *Queima das Fitas*; a Pàdua (Itàlia), es disfressen i reben simpàtiques burles d'amics i família; a la facultat d'art de Kanazawa (Japó) reben el diploma vestits com *pokémons* o qualsevol altre personatge d'anime; i, a l'Smith College de Massachusetts —embolica que fa fort!— s'entrega primer a cada alumne el diploma d'algú altre i, a continuació, tothom ha de trobar el seu.

Un màster... amb la família?

Comences un màster i entaules una conversa amb una enginyera colombiana que ha vingut a Barcelona a completar els estudis... amb el marit i els fills. L'escena, inimaginable dècades enrere, és cada vegada més habitual. I és que, els darrers anys, no ha parat de créixer el nombre d'estudiants, principalment de l'Amèrica Llatina, que cerquen noves oportunitats a l'estranger acompanyats de les seves famílies. L'Estat espanyol és, per raons idiomàtiques, un dels destins preferits per a mexicans, brasilers o xilens, però no és l'únic. També n'hi ha molts que decideixen seguir els estudis de post-grau a Anglaterra o Nord-amèrica. Les universitats de destinació són conscients de les necessitats que tenen aquests alumnes tan especials i s'esforcen tant com poden per posar-los les coses fàcils. Als Estats Units i al Regne Unit, per exemple, es poden trobar sales de joc i, fins i tot, servei gratuït de guarderia en algunes residències. Al Canadà s'ofereix escolaritat gratuïta per als fills. La il·lusió d'anar a estudiar en un altre país, amb les persones que més estimes, però, sol anar acompanyada de mil equilibris per no fondre's els estalvis i de feixugues i sovint inacabables gestions per obtenir permisos de residència, accedir a les beques o reagrupar la família.

Resar en temps lectius

Calma a mitja tarda a la biblioteca. Un alumne agafa un llibre en préstec, un professor ultima els detalls d'una conferència i, en un racó, s'hi produeix una escena fins ara xocant però en augment tenint en compte el cada vegada més alt nombre d'alumnes musulmans: un estudiant mira cap a la Meca i fa una de les cinc oracions diàries que li imposa el *salat*. Si bé els hàbits religiosos dels cristians, que han d'anar a missa en diumenge, o dels jueus, que tenen en el sàbat la seva jornada de descans, no interfereixen en l'horari lectiu de les universitats, els musulmans, per molt atrafegats que estiguin, estan obligats a pregar diàriament durant la seva estada als campus. Als Estats Units i el Regne Unit, la presència de *prayer rooms* és habitual. En un estat orgullosament laic com el francès, les sales d'oració són inexistents. A Alemanya, l'any 2016, hi va haver polèmica quan es van tancar tres oratoris d'universitat al·legant que, amb 130 nacionalitats als campus, era inviable crear un espai per a cada religió o cultura. I a Espanya, estat aconfessional amb, tanmateix, 33 oratoris en universitats públiques, el debat també és candent i molts alumnes es veuen obligats, com dèiem, a refugiar-se en la tranquil·litat d'una biblioteca per professar la seva fe.

El preu d'estudiar

Mentre que hi ha països, com Austràlia, en què estudiar una carrera pot significar haver de desemborsar 20.000 euros anuals, n'hi ha d'altres, com Noruega o Finlàndia, en què el cost d'una matrícula universitària —també per a estrangers!— és inferior, posem per cas, al d'un paquet de *kleenex*. A Alemanya, per accedir a la universitat n'hi ha prou amb un bitllet de 50 euros. A l'orgullosa Argentina, la implantació d'una educació universitària gratuïta es remunta al 1949. I, a Xile, després d'un seguit de mobilitzacions estudiantils constants, va tornar a ser-ho l'any 2016, 35 anys després que el règim de Pinochet la suprimís. L'Estat espanyol, amb 1.100 euros de mitjana per accedir a un grau, és dels territoris europeus on el cost de la matrícula (molt més cara a Catalunya que, per exemple, a Galícia) és més elevat. I a Anglaterra, les taxes, no pas barates, tenen la peculiaritat que s'abonen... una vegada graduats. Si la idea, malgrat tot, és anar a estudiar als Emirats Àrabs, Singapur i els EUA (on les famílies, com ens ha mostrat mil vegades el cinema, hi dediquen sovint els estalvis de tota una vida), és imprescindible tenir les butxaques plenes, ja que figuren entre els països amb l'educació universitària més cara del món.

Homes, dones i atenció al públic

Un marit tramitant a secretaria la matrícula de la seva dona? Un estudiant a recepció que s'ho fa venir bé perquè l'atengui *un* conserge i no pas *una* conserge? Un altre alumne, ben nerviós, sense saber com reaccionar davant d'una administrativa que li comença a donar ordres sobre com ha d'omplir un formulari? Vet aquí un seguit de situacions que cada són més habituals a les nostres universitats. En el món occidental, l'atenció al públic no fa naturalment distincions de gènere. Tant et pot atendre una dona com un home. Aquesta realitat, però, contrasta amb la d'alguns països, sobretot asiàtics i africans, en què la segregació per sexes és molt marcada. Els estudiants d'aquests territoris estan acostumats a una major presència masculina en l'àmbit públic i quan fan, per exemple, estades acadèmiques a Europa o els Estats Units sovint se sorprenden del canvi de papers. Ser conscients d'aquestes diferències i abordar-les des d'una perspectiva intercultural ens pot ajudar a gestionar millor els moments de desconcert mutu.

Associacions

L'associacionisme universitari existeix des del moment mateix en què van néixer les universitats i té més fortalesa o menys segons la tradició de cada país. Als EUA, la influència de les germanats i fraternitats, més enllà dels campus, és poderosíssima i, malgrat els debats constants sobre la conveniència d'abolir-les (fa dècades que no hi ha curs en què no es produeixi cap mort per intoxicació etílica o «bromes» amb final tràgic!), congreguen nou milions d'estudiants. A Alemanya, els rituals i la tradició tenen un pes important en les *Studentenverbindung*; a Suècia i Finlàndia, les *nations* organitzen tota mena d'activitats esportives i culturals, i a Portugal, concretament a Coïmbra, les *repúblicas* es despleguen fins i tot en habitatges col·lectius autogestionats. Tot i no haver preservat la tradició medieval d'altres països, l'associacionisme a les facultats de Catalunya, finalment, és ampli i divers: la UB té associacions de mags i una tuna; a la UAB hi ha una agrupació que vetlla per les colònies de gats de Bellaterra, i al campus nord de la UPC s'organitza, des del 1978, la Telecogresca, reina mare de totes les disbauxes universitàries.

INDEPENDITZAR-SE

Ajuts a l'emancipació

L'increment del temps dedicat a la formació i les dificultats d'accés al mercat laboral han provocat una ampliació de l'etapa juvenil a tot Europa occidental. En els països del sud d'Europa, l'edat mitjana d'emancipació se situa en els 24 anys en el cas dels nois i en els 22-23 en el de les noies, mentre que en els del centre i el nord, una noia difícilment s'està a casa dels pares quan en té més de 20 i, un noi, més de 22. La diferència entre zones s'explica, sobretot, per les polítiques laborals, d'habitatge i educatives que s'apliquen en cadascuna de les regions (a Holanda, Alemanya i Suècia l'habitatge social de lloguer és importantíssim; a Grècia i Portugal, en canvi, hi té un paper residual) però, també, per factors culturals. A Catalunya, com a Itàlia, en aquest sentit, molts joves abandonen la llar familiar per anar a viure en parella. A la resta d'Europa, en canvi, imperen altres formes de convivència, com ara compartir pis o les residències d'estudiants.

La primera feina

Trobar la primera feina, en un context de crisi, pot esdevenir un autèntic viacrucis. Si en generacions anteriors l'accés al món laboral solia arribar a través de les *feinetes* d'estiu o de les complicitats de tota una xarxa de familiars i amics, els joves d'avui es troben en un escenari hostil marcat per la inestabilitat. La pràctica desaparició de la figura de l'aprenent, sense que hagi estat substituïda per una figura més actual, així com la consideració de treballador a qui no cal pagar que moltes empreses tenen dels becaris, dificulten encara més l'accés a un món que els joves, angoixats, no veuen a l'abast. Alemanya, amb la voluntat de posar-hi remei, es va inventar els *minijobs*, feines de menys de 500 euros i no més de 15 hores mensuals que molts països europeus intenten exportar. Però el que per a uns veuen com un mecanisme adequat per trobar la primera feina per a altres és un instrument de foment de la precarietat. Sigui com sigui, la meitat dels joves de menys de 25 anys de Grècia o l'Estat espanyol estan desocupats i, per a la Unió Europea, l'atur juvenil es manté com una de les seves problemàtiques més candents.

Treball infantil

Segons la Declaració dels Drets dels Infants adoptada l'any 1959 per les Nacions Unides: “No es consentirà que l'infant treballi abans d'una edat adequada ni se li permetrà que es dediqui a una ocupació que pugui perjudicar la seva salut i educació”. Més de mig segle després, encara hi ha 215 milions de nens als quals se'ls roba la infància, sobretot a Àfrica, Àsia i el Pacífic. Pobresa? És clar, però també consideracions de gènere, casta o religió que s'uneixen sovint a la convicció familiar que treballar és bo per als infants, tal com es creia en el món modern fa poc més d'un segle. Les xifres disminueixen, però ho fan tan a poc a poc —només un 3 % en cinc anys— que molts es qüestionen quin profit en treu, del treball infantil, el poder econòmic internacional. Les previsions de l'Organització Internacional del Treball d'acabar amb les pitjors formes de treball infantil l'any 2016 són una fita que ja es dóna per perduda.

Work work work

Hi ha països que viuen per treballar i n'hi ha d'altres que treballen per viure. Realitats, de nou, que demanen fixar la mirada uns quants segles enrere per ser compreses. Si en països on el protestantisme es va estendre, treballar dur sol ser una manera de realitzar-se, en d'altres de tradició catòlica impera el punt de vista judeocristià per al qual treballar és un càstig. Siguin, però, quines siguin les seves causes, el cas és que als EUA —d'on va sortir una paraula, *workaholics*, per descriure als addictes a la feina— no agafar-se totes les vacances és per a molts signe de compromís i, al Japó —on una altra paraula pròpia, *karoshi*, serveix per definir els qui moren de tant treballar— la feina va profundament associada a valors com l'honor i l'orgull. En sentit contrari, i assumint la certa injustícia des tòpics, cal assenyalar que a Espanya, on es treballa més però es produeix menys que a Alemanya, incomplir les obligacions laborals amb les excuses més inimaginables és una activitat que disposa de grans professionals.

La figura del becari

Becaris: Mà d'obra barata o etapa indefugible en tot procés d'aprenentatge? La consideració que es té dels joves que, per mitjà d'una habitualment petita ajuda econòmica, accedeixen per primer cop al món laboral difereix molt segons el país. Als Estats Units, on els joves en pràctiques d'empreses del Silicon Valley com Google i Facebook poden arribar a cobrar 7.000 euros al mes, els becaris treballen al mateix nivell i se li exigeixen els mateixos resultats que a qualsevol altre treballador. Espanya i Catalunya, en canvi, on els becaris es queixen com en cap altre lloc d'Europa que ningú els ordena amb massa exactitud què han de fer, les retribucions no són suficients ni per cobrir els costos bàsics de la vida, tot al contrari de països nòrdics com Finlàndia i Dinamarca, on els becaris solen assumir tasques de més responsabilitat. La implantació d'un salari mínim per als becaris és una reivindicació que, en molts països europeus, cada vegada ressona amb més força.

Tenir fills

La incorporació de la dona en el món laboral, així com el baix poder adquisitiu o les dificultats per accedir a l'habitatge, han fet que la mitjana europea de l'edat en què una dona té el primer fill s'enfilii fins als 29 anys. Si bé a Romania o Bulgària, els països amb les mares més joves d'Europa, aquestes donen llum als 25, en països com Catalunya, Itàlia i Grècia no únicament és on es triga més temps a tenir fills sinó que és també on menys se'n tenen. Les desigualtats quant a permisos de maternitat i —cada vegada més— paternitat, tanmateix, són força més flagrants. Mentre a Espanya, tot i la recent ampliació de la baixa paterna a quatre setmanes, el nombre total de dies de baixa és de 140, a Suècia l'esforç per a una millora de la conciliació familiar i del repartiment més equitatiu en la cura dels fills es veu traduïda en 90 dies de baixa tant per a la mare com per al pare i 303 dies més per compartir. Un benefici inimaginable encara a Sud-amèrica, on cap permís patern sobrepasa els vuit dies, i al Sudan, on la baixa del pare ni tan sols es reconeix.

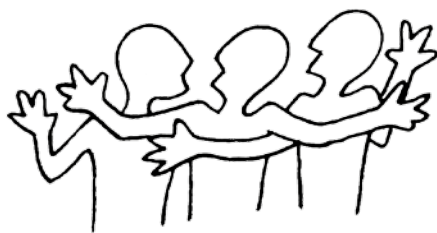
Residències d'estudiants

Als dubtes al voltant de quina carrera estudiar s'hi afegeixen, immediatament després, els d'on allotjar-se. I, entre les possibilitats d'allotjament, les residències d'estudiants, sobretot per a qui ve de fora, són sempre una opció. A Anglaterra i, sobretot, els Estats Units, on marxar a la universitat sol voler dir marxar de casa, arrossegueu una llarga tradició. A l'Estat espanyol, però, tot i el pes històric, a principis del segle XX, de la Residencia de Estudiantes de Madrid, amb Lorca, Buñuel i Dalí entre els hostes més il·lustres, dos de cada tres universitaris continuen vivint a casa d'algun familiar i la construcció de noves residències és vista com una oportunitat d'or per als inversors. Les habitacions en residències nord-americanes, com se'ns ha mostrat en infinitat de films, solen ser per a dos alumnes. Les dels *studentenwohnheim* alemanyes i les *chambres universitaires* de França són d'ús individual. I si el que es vol realment és fanfarronejar d'un lloc on viure, n'hi ha poques de tan impressionants com la Cité a Docks de Le Havre, construïda amb contenidors de mercaderies, o els Paris Gardens de Londres, amb espectaculars vistes al London Eye.

Casar-se

No fa gaires generacions, independitzar-se equivalia a passar per la vicaria, però, d'un temps ençà, als països desenvolupats, casar-se abans d'estabilitzar-se en el món laboral és cada cop més inaudit. Suècia, amb 33,8 anys en el cas d'elles i 36,6 en el d'ells, és el país del món on la gent contreu matrimoni més tard, i a Catalunya, com a la resta de l'Estat, i malgrat mecanismes de pressió com titllar algú de «solterona» o advertir-li que «si no es casa... se li passarà l'arròs», els casoris també arriben després de llicenciar-se i, sovint, quan ja hi ha fills pel mig: 33,2 anys elles, 35,4 ells. D'altra banda, els països on la gent es casa més jove coincideixen amb els que tenen un índex menor de desenvolupament, així que, a bona part de l'Àfrica, les dones es casen quan tot just tenen 19 anys i, els homes, 23. Pronunciar «sí, vull!» sent més o menys jove té a veure amb qüestions culturals i de desenvolupament humà, que és el que explica, també, que entre els 30 estats on el matrimoni homosexual és legal, segons dades del 2019, n'hi hagi només un a l'Àsia (Taiwan) i un al continent africà (Sud-àfrica).

ME'N VAIG DE FESTA

L'alcohol

L'alcohol té un paper essencial en la nostra cultura des del neolític, i només els països en què la religió té un pes molt gran —Iran o Aràbia Saudita— han estat capaços de prohibir-lo eficaçment. És, doncs, per aquest bagatge de segles que els comportaments derivats del consum de begudes com el vi i la cervesa vénen més determinats pels factors socials i culturals que no pas per les pròpies accions químiques de l'etanol. És a dir, mentre que en països com Itàlia i França —on pràcticament no hi ha cap àpat que es desenvolupi sense un got de vi i no hi ha cap negoci o celebració que es tanqui sense un brindis— els problemes ocasionats directament per l'alcohol són relativament moderats, en països nòrdics com Islàndia i Finlàndia els traumes socials generats pels licors d'alta graduació formen part de les grans preocupacions nacionals. La mitjana actual de consum a tot el món és de 6,1 litres d'alcohol pur per persona, una xifra triplicada per Moldàvia, el país més bevedor.

Calendaris del món

Al món hi ha al voltant d'una quarantena de calendaris. Alguns es basen en el cicle solar i d'altres en el lunar. També n'hi ha que segueixen tots dos astres. El més conegut de tots és el calendari gregorià, establert l'any 1582 pel Papa Gregori XIII i emprat de manera oficial a tot el món per la seva elevada eficàcia: només cal fer una correcció d'un dia cada 3.300 anys. En altres països i cultures, el temps es mesura a partir de paràmetres diferents. És el cas del calendari xinès (lunisolar), el calendari hebreu (lunisolar) o el calendari musulmà (lunar), entre d'altres. Al llarg de la història han existit calendaris —l'egipci, l'hel·lènic, el romà— que, per raons diverses, s'han deixat d'utilitzar o han quedat obsolets. Finalment, alguns grans esdeveniments històrics, com la Revolució Francesa o la Revolució Soviètica, també han donat lloc a calendaris propis.

Després de la festa

I després de la festa... la ressaca. Un malestar general del cos que, vés per on, afecta més les dones que els homes i amb tants remeis per combatre-ho com es vulguin. Des de sopa bullida amb tripes a Romania i l'arengada en escabetx a Alemanya fins a la *cañita* de cervesa que es proposa a Espanya o l'habitual Bloody Mary de molts altres països. Mètodes, tots ells, sense aval científic i que no eviten, per exemple, que les pèrdues econòmiques als Estats Units per culpa d'haver-se passat de frenada amb l'alcohol (en forma de baixes laborals i descensos en la productivitat) siguin –segons el sorprenent estudi d'una revista científica– de 130.000 milions d'euros anuals. Val més, per tant, omplir com Déu mana l'estómac abans d'anar a dormir (a Catalunya és tradició acabar la festa amb una bona xocolata en xurros) i prendre nota de la lliçó que ens ensenya la naturalesa: si no ets immune a la ressaca (es calcula que el 23% de les persones ho són), val més que beguis amb moderació.

Comportaments grupals

Com percebrà a la primera qualsevol estudiant Erasmus, la manera com ens relacionem amb la resta estant de festa depèn en gran mesura del país d'on provenim. Afavorit per unes condicions meteorològiques impensables al nord d'Europa, a Espanya –i, en menys mesura, a Catalunya– triomfa el *botellón*, reunió d'un o més grups de joves en places públiques on generalment només cal dur la teva pròpia *litrona* per integrar-se en una conversa a gran escala. Un tipus de gresca, aquest, amb certs paral·lelismes a Itàlia però impensable a Suècia i altres països nord-europeus, no únicament pel fred sinó també per la tipologia de colles: petites, formades habitualment per amics de l'escola i on tenir-hi més d'un interlocutor acostuma a ser una tasca que requereix molta paciència. De gran ajuda per fer sorgir noves amistats, sens dubte, poden ser les *biertisch*, aquelles taules allargassades de fusta alemanyes on grups que, al principi de la nit, ni es coneixien, acaben compartint cerveses, somriures i una mateixa conversa.

Nivells de soroll

El soroll sol ser, després del mal servei, el principal motiu de queixa dels clients d'un restaurant. Als Estats Units, amb un de cada tres establiments amb un nivell de decibels perjudicials per a les orelles, han obert recentment restaurants on és obligatori menjar en silenci. Al Regne Unit, cada cop existeixen més mesures per a una òptima adequació dels locals. I a l'Estat espanyol, farcit de manifestacions de cultura popular vinculades al soroll, es va impulsar l'any 2015 una campanya per conscienciar de la necessitat de no cridar en els restaurants. La creença que assegura que, en un grup d'alemanys, un parla i els altres escolten i, en un d'espanyols, tots parlen i cap escolta agafa tot el seu sentit en els bars. I així com en els països nòrdics els restaurants de *fast food* es poden confondre amb esglésies de tan fluixet com parlen els comensals, al sud d'Europa seguir el fil de tres o quatre converses simultànies mentre et prens un cafè no ha requerit mai tenir una oïda gaire fina. Sigui com sigui, la consciència del soroll és purament cultural. I el que, en alguns països, s'entén per “parlar fort”, en d'altres amb prou feines es considerarà un xiuxiueig.

Pago jo

El sopar ha estat exquisit. Les rialles, sonores i constants. El cambrer, però, deixa el compte a la taula i la pregunta de com es pagarà comença a ressonar amb força en l'interior dels comensals. Mentre, al nord d'Europa, demanar tants comptes com faci falta és un gest habitual, fer-ho en els països del sud pot tenir com a resposta una mirada matadora del cambrer. Que cadascú pagui allò que ha consumit, en alguns llocs de l'Espanya, se'n diu "pagar a l'americana"; a Itàlia, *pagare alla romana*; en els països de llengua anglesa, *going Dutch*, i, a Centreamèrica, "*ir con cuyo*" (és a dir, "*cada uno con lo suyo*") o "*la ley de Cristo*" ("*cada quien con su pisto*"). Són maneres de fer, en qualsevol cas, infreqüents al País Basc (on es sol posar un *bote* comú amb el qual finançar *pintxos* i *zuritos*) i insòlites en regions d'Àsia com l'Índia (on dividir el compte és tabú) o la Xina (on paga qui té més rang social). La garreperia, no obstant tot plegat, és un fenomen gairebé universal i anar a trucar o refugiar-se al lavabo quan toca rascar-se la butxaca sempre ha estat un gest 100 % intercultural.

Les vacances

Vet aquí la paraula més desitjada per centenars de milions d'estudiants i treballadors de tot el món: *vacances*. Aquest dret al repòs que, en el món laboral, va ser conquerit durant la Revolució Industrial i que, en l'educatiu, es remunta a les universitats de l'Europa medieval, però, té concrecions diferents segons els països. Les vacances d'estiu dels estudiants oscil·len entre les 6 setmanes del Regne Unit, el Japó i alguns estats federats d'Alemanya, a les 10-11 de l'Estat espanyol i les 13 de França, Itàlia, Turquia, Rússia i Portugal. Res, però, de compadir-se dels alumnes amb menys dies lliures a l'estiu: a Suïssa es té una setmana de festa cada dos mesos i, a Anglaterra, una cada mes i mig. En el món laboral, la paraula desitjada encara pot ser més màgica (*vacances... pagades!*), tot i que, mentre a Finlàndia, França, Kuwait i Nicaragua es paguen al treballador 30 dies lliures l'any, en països com la Xina i Nigèria es poden comptar amb els dits d'una mà.

Fumar

Fumar mentre prenem una copa en un bar, com parlar per telèfon a través del cable d'un aparell estrany de color vermell, és una escena que ja només pot veure's en pel·lícules de l'any de la picor. Les lleis antitabac, que prohibeixen fumar en espais tancats i públics, proliferen decididament a tot el món. Hi ha ciutats que són tot un malson per als fumadors, com Nova York (on la prohibició afecta també platges i parcs), Tòquio (on no es pot fumar al carrer tret que et plantis en una de les cada vegada més habituals *smoking areas*), Nairobi (on fumar mentre esperes l'autobús pot conduir-te de dret a la garjola) i Singapur (on l'ús de cigarretes electròniques i tabac de mastegar està, directament, prohibit). A Europa, les normes antitabac ja imperen arreu, tot i que a Grècia, on un terç dels habitants són fumadors actius, fan com qui sent ploure i les tavernes continuen estant conquerides pel fum. «Surto fora a fumar», en ciutats com Barcelona, ja és, doncs, una frase habitual, i més quan lligar mentre es fuma a la porta d'un bar –en anglès ja existeix una paraula per definir-ho: *smirting*– escala posicions entre les formes més recurrents de coqueteig.

IDIOMES

Espectura

L'espectura, sistema de representació gràfica d'una llengua, és per a la humanitat una fita tan increïble que, fins i tot, la seva aparició marca la frontera entre prehistòria i història. Actualment, al món, se'n coneixen més de 200 tipus, amb un predomini rotund de l'alfabet llatí —en grau menor, el ciríl·lic i l'àrab— i amb sistemes realment complexos com el japonès, basat en ideogrames (se'n necessiten saber almenys 2.000, per exemple, per llegir premsa amb normalitat). Entre les escriptures més emergents n'hi ha una d'abreujada a la qual ja se li ha penjat l'etiqueta de ser l'esperanto dels adolescents. Es tracta de l'espectura SMS —o llenguatge xat—, convertida en un dels més grans senyals d'identitat dels joves de l'última dècada i, alhora, en una severa prova de foc per als acadèmics de la llengua.

False friends

Alerta! A qui, fet una sopa, demani en una farmàcia anglesa un medicament per al *constipation* li donaran una caps de laxants. I qui proclami amb orgull que la seva dona s'ha quedat *embarrassed*, més que pel nom que li posaran al nen o a la nena, li preguntaran què carai ha fet perquè ella estigui tan avergonyida. Són els *false friends*, paraules —normalment— amb arrels llatines comunes que, en dos idiomes distints, tenen una aparença i una pronunciació força semblants, però un significat radicalment diferent. Aquestes situacions de confusió idiomàtica, sobretot arran de la pel·lícula de Sofia Coppola, també es titllen sovint de *Lost in translation*. Els *false friends* originen a diari escenes realment esperpèntiques però, segurament, són el preu inevitable a pagar en l'aprenentatge de qualsevol llengua. De *false friends*, n'hi ha d'inofensius i graciosos, però també un bon grapat que us duen de ple al més cruel dels ridículs.

Parlants multilingües

Tot i que a Europa es parli un nombre de llengües deu vegades inferior al d'Àfrica o Àsia i que a Internet dotze llengües copsin el 90% dels continguts, la diversitat lingüística del nostre planeta atresora unes xifres de vertigen. Existeixen, segons es calcula, 6.000 llengües, però la seva distribució arreu del territori és profundament desigual. A Papua Nova Guinea –el lloc del món, junt amb Indonèsia, amb més riquesa lingüística–, per exemple, es parlen tres vegades més llengües que en tot el conjunt d'Europa (832 davant 260), i el 96% de les llengües de la Terra són parlades només pel 4% de la població. I, encara que sembli propi d'una pel·lícula d'exploradors, hi ha 46 llengües que només les parla... una persona. Més que marejar-se per aquest ball de llengües, convé recordar els grans beneficis que la ciència adjudica al fet de dominar dos o més idiomes: els infants bilingües disposen d'una major capacitat de concentració, i el coneixement de llengües sol ser l'antídote perfecte per a malalties vinculades a la vellesa com la demència senil.

Una llengua, una visió del món

Cada llengua expressa una visió concreta del món. Totes són igual d'importantes i necessàries. I preservar-ne la diversitat hauria de ser un objectiu ineludible per a la humanitat. En uns temps d'homogeneïtzació lingüística en què, tanmateix, es parlen a les grans ciutats més llengües que mai, és bo prendre consciència que *llepafils* i *torracollons* són, t'hi posis com t'hi posis, paraules intraduïbles; que, per molts paral·lelismes que s'hi vulguin buscar, el *saudade* és un estat melancòlic que només portuguesos o gallecs podran comprendre amb exactitud; i que, en finès, hi ha 40 paraules per descriure l'estat de la neu. Que cada llengua, finalment, expressa un imaginari particular que permet ordenar i anomenar tot allò que ens envolta és una idea que queda clara quan se'ns diu que en gal·lès un *glas wen* és un somriure fals; que aquells acudits que de tan dolents fan riure, a Indonèsia en diuen *jayus*; i que, a Itàlia, els *slampadato* són els addictes a les sessions de bronzejat.

Topònims

Sabíeu que Los Angeles, inicialment, era El Pueblo de Nuestra Señora la Reina de los Angeles del Río de Porciúncula? I que el nom complet de Bangkok, en tai, és una paraula de 185 caràcters que deixa els cèlebres topònims gal·lesos pràcticament al nivell d'un monosíl·lab? Buscar noms de llocs curiosos o divertits (a Catalunya, el poble de Gratallops o el Sot de Matamonges, entre tants d'altres) pot resultar, sens dubte, un exercici altament recreatiu, però en el fascinant món de la toponímia res és perquè sí. Els topònims revelen informació sobre l'entorn i esdeveniments passats d'un territori i formen part inqüestionable del nostre patrimoni. I, sense adonar-nos-en, els trobem reflectits constantment durant el dia, ja sigui saludant un amic que de cognom es diu *Sevilla* o *Vallès*, dubtant a l'hora de sopar entre un *frankfurt* (ciutat alemanya) o un bon tall d'*Emmental* (regió suïssa) o rematant la nit amb una copa de *bourbon* (comtat de Kentucky) i un bon brindis amb *champagne* (regió de França).

Intercomprensió

La mobilitat internacional per qüestions de negocis o d'estudis no fa més que augmentar. I com més es viatja, òbviament, més cal aprendre idiomes. Exemples de mobilitat com els dels estudiants Erasmus, però, han ajudat a fer entendre que, per a estades d'uns quants mesos a l'estranger, val més aprendre parcialment una llengua per assegurar-se'n, almenys, la comprensió que no pas embarcar-se en l'odissea d'un aprenentatge complet. Aprofitar el parentiu entre idiomes és, en aquest sentit, la millor eina per aconseguir-ho. Que, en les llengües romàniques, doncs, es comparteixi, segons els experts, el 80 % del vocabulari fa que un italià que estudia a Barcelona no es pugui fer l'orni quan el professor li posa "un examen" (en italià, *esame*) o que un portuguès, després al bar, pugui celebrar-ne l'aprovat amb una canya de cervesa (*cerveja*). La proximitat entre llengües nòrdiques, d'altra banda, fa que la comprensió del suec per part d'un jove d'Oslo, segons els estudis, sigui del 70 % i que un feroès gairebé no tingui dificultats per entendre el danès.

Llengua i igualtat de gènere

Hora d'omplir un formulari. Elles, a Catalunya o Anglaterra, encara es veuen sovint obligades a revelar si estan casades o no quan se'ls pregunta si són «senyora o senyoreta» («*mrs* o *miss*»). Ells, en canvi, amb un discret «senyor» («*mister*»), en tenen prou. Els temps, però, canvien: França, l'any 2012, va eliminar dels formularis oficials la distinció entre *madame* i *mademoiselle*; la fórmula «*ms*», que ignora l'estat civil, és ja el pa de cada dia al Regne Unit; i, a Catalunya, dir-li a una dona «senyoreta» és ridícul i antic. Les desigualtats entre homes i dones, però, es reflecteixen de moltes altres maneres. L'ús que fan les llengües romàniques del gènere masculí per a referir-se als dos sexes és una pràctica que les universitats, i les administracions en general, s'afanyen a corregir amb guies que recomanen, per exemple, parlar d'«estudiantat» més que d'«estudiants». I, en el terreny polític, com s'ha vist els últims anys al Parlament de Catalunya amb les intervencions, en femení genèric, de les «diputades» de la CUP, cada vegada es té més clara la necessitat de treballar en un llenguatge no sexista. Ara bé: tot i que aquest és un debat encès, l'oposició de gènere masculí-femení només es dona en un 15 % de les llengües del planeta.

Certificats d'acreditació

Fem les maletes per anar a estudiar fora. Hi ha universitats on s'ofereix als alumnes de mobilitat fer una entrevista en què puguin demostrar que, en la llengua del seu nou país d'estudis, saben dir alguna cosa més que «bon dia». En termes generals, però, caldrà entregar un certificat que garanteixi que, si el professor ens pregunta alguna cosa a classe, entendrem almenys un bocí d'allò que ens ha dit. Els certificats d'anglès més reconeguts a escala internacional són l'IELTS (que consta d'una part oral feta davant un professor) i el TOEFL (que es fa en línia en un centre acreditat). Pel que fa al francès, el DELF i el DALF són dues proves configurades pel Ministeri d'Educació que, cada any, fan 285.000 estudiants en centres de 167 països. Els que s'atreveixin amb la que molts qualifiquen de llengua del futur, el xinès, hauran d'aprendre almenys 150 paraules per optar al nivell més bàsic de l'HSK. I si l'opció és l'àrab, no hi ha encara titulacions oficials que acreditin el coneixement de l'idioma, tot i que l'existència d'un «TOEFL àrab» és cada vegada més assenyalada com a necessitat per diferents sectors.

.....
CULTURA

Versió original subtitulada

La pel·lícula... doblada o subtitulada? Segons uns, llegir un text sobreposat a la pantalla desvia l'atenció. Segons els altres, el doblatge atempta contra la feina dels actors. Va ser amb l'arribada del cinema sonor, durant els anys 20 i 30 del segle passat (quan en alguns països, cal recordar-ho, encara hi havia milers de persones que no sabien llegir) que cada país va posicionar-se. A Europa, des d'aleshores, impera la versió original subtitulada (VOS), però el doblatge és el pa de cada dia a Itàlia, Alemanya i l'Estat espanyol, que en aquells temps de reafirmacions nacionals van voler remarcar la seva identitat. A Catalunya, la indústria del doblatge mou una part molt important dels 30.000 treballadors que es dediquen a aquest sector a tot l'Estat. El fet, però, que els països amb millor domini de llengües estrangeres —Dinamarca, Finlàndia, Holanda, Noruega i Suècia— siguin precisament els que van optar per la versió original ha incitat els països “dobladors” a fomentar el plurilingüisme amb diverses mesures en benefici de la VOS tant en els cinemes com en les televisions.

El valor social de la música

La història ha demostrat que la música té capacitat d'influir en l'ésser humà en tots els àmbits: biològic, fisiològic, psicològic, intel·lectual, espiritual i, evidentment, social. Des de l'antiga Grècia —quan ja s'assumia que la música podia facilitar l'harmonia social però, també, incitar actes d'agressió i desordre— fins als nostres dies, la música ha estat un element determinant per construir identitats tant personals com col·lectives. Assassinats com els del cantautor xilè Victor Jara (perpetrat el 1973 per la dictadura de Pinochet) o el compositor i agitador sindical Joe Hill (dictaminat per un tribunal d'Utah l'any 1915) evidencien que el “poder” mai no ha subestimat el potencial de les cançons com a motor de canvi. Avui, la responsabilitat social que han de tenir els músics més famosos i, per tant, amb major influència sobre la gent, és un debat candent.

Menjar i tabús

Cada religió té els seus aliments prohibits i els seus aliments sagrats: jueus i musulmans no mengen porc; en l'hinduisme, les vaques són divines; la dieta vegetariana, en els budisme, és extrema, i els cristians, tot i no estar sotmesos a cap prohibició, sí que tenen la gola com a pecat capital. Sovint, però, els tabús al voltant del que hi pot haver en un plat no té res a veure amb la fe. La carn de cavall té carnisseries especialitzades a Alemanya i gustosos *solomillos* en algunes parts d'Espanya, però als EUA o el Regne Unit és inimaginable trobar-ne en cap restaurant. Que els gossos, d'altra banda, siguin per als europeus els millors amics de l'home fa que la ingesta d'aquesta carn, habitual en temps de penúria, sigui ara inimaginable (a diferència de la Xina o el Congo). D'altra banda, i a pesar de la gran popularitat que van tenir, per exemple, les sopes de tortugues en l'Anglaterra del segle XVIII, una normativa sobre la protecció d'espècies prohibeix a molts països comerciar amb aquesta carn així com la de balena. Els avesats a emocions fortes, però, sempre podran cruspir-se, a Ghana o Tailàndia, carn de... rata o, a Mèxic, un bol d'insectes ben cruixents.

El valor cultural de la puntualitat

Als Estats Units, el temps són diners. A l'Àfrica, en canvi, on el temps no és mai el que més compta, hi ha una dita que afirma que els africans no esperen el temps, sinó que és el temps qui espera els africans. La puntualitat, així doncs, és un concepte amb més o menys importància segons la cultura. A l'Amèrica Llatina, on de ben segur estarien d'acord amb una frase de l'escriptor Evelyn Waugh que assegura que "la puntualitat és la virtut dels avorrits", els retards comporten milers de milions de pèrdues en les seves economies. A Europa, catalans, espanyols, portuguesos i italians són els que es prenen els horaris més a la lleugera. I a Filipines encara es recorda quan, l'any 1997, el president Fidel Ramos va impulsar una Setmana de la Puntualitat per fer variar els costums locals... i va arribar per inaugurar-la una hora tard! En el bàndol oposat, Alemanya, el Japó, Suïssa i Finlàndia, països on arribar a l'hora és el mínim que pots fer per mostrar respecte i on els horaris de tren, per exemple, es compleixen amb rotunda precisió.

Vida al parc

Les arts, per als parcs, són de gran utilitat per revitalitzar-se. I els parcs, per a les arts, poden convertir-se en l'espai perfecte on conquerir nous públics. Des que, a mitjan segle XIX, les bandes militars van començar a amenitzar les tardes als pulmons verds dels grans conglomerats urbans dels EUA, la música, el teatre, la dansa, l'art o el circ han trobat en els parcs un aliat. A Terrassa, milers de ciutadans comparteixen cada any un pícnic amb l'excusa d'escoltar bon jazz. A Viena, la Filharmònica ofereix cada estiu un concert gratuït als jardins del Palau Schönbrunn. A Amsterdam, les representacions teatrals d'estiu al Vondelpark són sempre de primera línia. I a Nova York, el Central Park és des del 1954 escenari cada estiu d'obres de Shakespeare amb actors de reconegut prestigi. D'exemples, per fortuna, n'hi ha a cabassos, perquè els parcs, per a les ciutats, ja han deixat de ser només espais perfectes per trobar-se, divertir-se o relaxar-se, sinó, també, per impregnar-se de cultura.

Números “perillosos”

Al Japó i la Xina, el respecte que se li té al número 4 (amb un so fonètic inquietantment semblant al de *mort*) fa que, als edificis, no hi hagi quartes plantes i que els telèfons amb aquest número no els vulgui ningú. Al món occidental, en canvi, on la saga cinematogràfica *Divendres 13* ha provocat malsons a diverses generacions, el pànic que es té a allò que alguns anomenen “el 12 + 1” està tan estès que, fins i tot, hi ha una paraula per definir-lo: *triscadecafòbia*. L'assistència de 13 persones en el Sant Sopar s'assenyala com a possible origen d'un rebuig que es manifesta en la majoria de circuits europeus de Fórmula 1, on no hi ha cap *pit* amb el número 13, o en els busos de Madrid, on la línia 13 mai no ha estat en servei. A Itàlia, ara bé, el número de la mala sort és el 17 (ja que el seu anagrama, VIXI, significa, en llatí, “he viscut”; o sigui, “estic mort”). Afortunadament, però, també hi ha números amb bons auguris. El 8, a la Xina, és signe de prosperitat (raó per la qual les Olimpíades de Beijing van començar a les 08:08 del 08/08 del 2008) i, a Occident, el triple set és la combinació més buscada pels addictes a les màquines escurabutxaques.

El sentit de l'humor

Al Japó i la Xina, el respecte que se li té al número 4 (amb un so fonètic inquietantment semblant Ens aventurem a traduir el nostre millor acudit a uns companys que han vingut de fora. Però la mateixa història que, a nosaltres, ens fa pixar de riure, explicada en una altra llengua genera mirades d'indiferència i incomprensió. Així que, bromistes d'aquest món, alerta: l'humor canvia segons el lloc. Hi ha factors universals (els espanyols ridiculitzen els de Lepe, els anglesos se'n fumen dels irlandesos i, en els acudits dels francesos, sempre en surten malparats els belgues), però el fet que hi hagi societats, com les mediterrànies, en què deslligar un acudit del seu context sigui menys senzill que en societats individualitzades com l'anglosaxona provoca que hi hagi formes d'humor més difícils d'exportar que d'altres. Sigui com sigui, és bo recordar que, als EUA, l'humor sol entendre's com una eina per superar adversitats; que, a Catalunya, com a Anglaterra, es formula amb enginyosa ironia; que jueus i escocesos, al contrari dels japonesos, estan avesats a allò tan sa que és riure's d'un mateix; que, a la Xina, se sorprendran davant de bromes massa agressives, i que, a Itàlia, no convé fer befa de la mare de ningú perquè, simplement, «*la mamma non si tocca*».

Cultura en femení

L'any 2015, un conegut bloguer britànic va penjar a les xarxes el cartell del Festival de Reading amb una *petita* alteració: els grups en què no tocava cap dona... havien estat esborrats. És així, doncs, que el centenar de noms del cartell original van acabar reduïts a una desena, cosa que va posar al descobert de la manera més gràfica possible la minsa presència d'artistes femenines en esdeveniments com aquell. Les programacions paritàries, en música però també en teatre i cinema, són encara un terreny a conquerir, però iniciatives com el Primavera Sound barceloní (que l'any 2019 advocava per una «nova normalitat» amb un cartell amb un estricte 50% en femení), el Loud Women Fest de Londres, el China Women's Film Festival de Pequín, el Sydney International Women's Jazz Festival o el Festival Ellas Crean de Madrid s'esmercen a donar visibilitat a les dones artistes davant desigualtats com les que denunciava la Unesco l'any 2017: només un terç dels càrrecs directius en cultura a tot el món són ocupats per dones i únicament un de cada cinc films produïts a Europa tenen una directora.

Vides diferents

A final del 2011, una aplicació anomenada *La Loteria de la Vida*, ideada per la ONG Save the Children, va fer que centenars de milers d'internautes prenguessin consciència del fet que, si tornéssim a néixer, la possibilitat de fer-ho en el mateix lloc seria molt i molt remota. Calia, simplement, fer girar una ruleta per adonar-se que, en cas d'arribar al món, per exemple, a l'Índia, tindríem un 39 % de possibilitats de no saber ni escriure ni llegir i un 47 % de contraure matrimoni per obligació en edat infantil. I que, en cas de fer-ho a Birmània, Uganda o el Congo, correríem el risc de ser reclutats com a nens soldat. Al món cada dia neixen 360.000 infants. Els més afortunats, conclouia l'informe, ho fan a Suècia, on gairebé tots gaudeixen d'una bona salut i educació. Els que menys, a Somàlia, on un de cada sis nens mor abans de complir els cinc anys, un 70 % no té accés a aigua potable i només un de cada tres va a escola.

Low cost

Sorgit als EUA durant la dècada dels 70 però àmpliament estès a Europa els anys 90 (i a Àsia i Oceania coincidint amb el canvi de segle), el *low cost* ha canviat en un temps rècord els nostres hàbits viatgers. En el cas d'Europa, la creació d'un mercat únic i les noves formes de vida sorgides de l'estat del benestar, així com un procés desregulador del sector de l'aviació, han permès, per exemple, que 183 milions de passatgers s'enlaïressin l'any passat a Europa gràcies als vols barats. El *modus operandi* de les companyies és simple: com menys serveis hagin d'oferir (àpats durant el viatge, imprimir bitllets o facturar maletes), més econòmic serà volar. Propostes recents com la de fer pagar un *plus* als passatgers amb sobrepès, cobrar per anar al lavabo o, fins i tot, fer viatjar de peu a qui vulgui el bitllet més barat (idees, bàsicament, de la irlandesa Ryanair), fan plantejar tanmateix quins són els límits de la cultura del *low cost*.

Formes alternatives d'allotjament

Tot i que puguin semblar modes passatgeres sorgides de la crisi, la proliferació de noves formes d'allotjar-se fa pensar en un triomf del turisme sostenible i personalitzat. Estem en l'era del *couchsurfing* (un servei d'hospitalitat en línia que ja ofereix prop d'un milió de sofàs de cases particulars on dormir de franc en 200 països) i el més "tradicional" intercanvi de pis, una modalitat que a Catalunya creix un 30 % cada any i que, amb la consigna que intercanviar-se el pis és intercanviar-se també la confiança, permet dormir en un pis al Marais de París o de l'Avenida de Mayo de Buenos Aires al mateix temps que els seus inquilins passen la nit a casa nostra. L'oferta, però, és més àmplia: granges que ofereixen allotjament a canvi d'un petit cop de mà; gent que, més que oferir un llit, convida el viatger a un bon àpat al seu menjador, i comunitats de *postcrossing*, ja per reblar el clau, que impulsen l'intercanvi de postals amb gent de tot el món per tal de viatjar... sense moure's del sofà.

Marcats pel clima

D'ençà que l'home de les cavernes, per combatre el fred, va començar a abrigar-se amb pells dels animals que havia caçat, l'ésser humà ha tingut la necessitat de vestir-se i desvestir-se. Des dels abrics amb pell de foca i pèls d'ós cosits amb tendons que utilitzen els esquimals fins a les robes fines de cotó que ens recomanaran utilitzar si mai anem de viatge a l'Amazones, existeix pràcticament una vestimenta per a cada clima diferent. En països de molt fred, res d'absurds debats estètics: la meitat de la calor corporal es perd pel cap i, per tant, val més posar-se un barret. Què tal un *ushanka* (resistent barret rus amb peces per cobrir-se les orelles) o un *chullo* (la cèlebre gorra de llana d'alpaca que es posen als Andes)? Per a les cames, res com el *modus operandi* dels lapons: una primera capa amb *long johns*, una segona de roba tèrmica i una tercera amb roba d'esquí. En països de calor, roba de textura natural i tonalitat clara que eviti, sobretot en zones tropicals com el Brasil o l'Índia, fer feliços els mosquits. I també –com fan en tants països d'Àfrica– turbants i vestits amplis que ens permetin deixar una agraïda capa d'aire entre la roba i el cos.

Fer fotos

La tecnologia digital i els mòbils han redimensionat la fotografia de viatges. Si, abans, les fotografies d'un rodet eren limitades i més valia pensar-s'ho dos cops abans de fer clic, el món digital empeny els turistes a documentar cada detall dels seus viatges. Hi ha, però, turistes que fan fotos (són comptats, siguin del país que siguin, els que marxen de viatge sense una càmera a la maleta) i turistes japonesos que fan fotos. Defensors dels pals de *selfie* en uns temps en què, aquests, apareixien en llibres "d'instruments inútils", els japonesos no tenen contrincants en el camp de la fotografia de viatges. I, tot i que són moltes les teories que miren d'explicar aquesta fal·lera, caldria no menystenir l'estatus que significa, per a una cultura en què l'adquisició d'estatus és determinant, haver-se fotografiat davant la Torre Eiffel o cruspint-se un gelat a la Fontana di Trevi. Tot i que no hi ha cultures, en el món desenvolupat, per a les quals fer fotografies sigui tabú, és bo tenir en compte –especialment en països musulmans– que hi ha imatges que més val no fotografiar.

L'art del regateig

Si bé a Occident el preu d'un producte sol ser el que marca l'etiqueta i prou, el regateig és el pa de cada dia en els basars i mercats d'Àsia, Àfrica i part de l'Amèrica Llatina. Marràqueix té alguns dels comerciants més combatius del nord d'Àfrica; a Istanbul, una simple acció de compravenda pot anar precedida d'unes quantes tasses de te; a Delhi, cal regatejar des del preu d'un taxi fins al cost d'una nit d'hotel, i, a Bangkok, on somriure és part intrínseca de la seva manera de ser, més val no perdre mai els nervis per no caure en situacions de desconcert. Rebut, al Caire o Istanbul, amb frases com “més barat que el Mercadona” o, tot un clàssic, “Barcelona és bona si la bossa sona”, els catalans —així com espanyols, francesos i italians— s'han guanyat la fama d'inclements negociadors per la seva resistència a claudicar. Tot el contrari, segons es revela en diversos fòrums de viatges, de japonesos, russos i alemanys, *preses* fàcils amb les quals un comerciant pot fer l'agost cobrant-los ni un cèntim menys del preu de sortida que tenia una catifa, un mocador o una bossa de safrà.

Endolls, aixetes i WC

Vet aquí una situació que tot viatger haurà viscut en la seva pròpia pell: arribes a una casa a l'estranger, desfàs la maleta i, quan toca recarregar la bateria per a la càmera de fer fotos, t'adones que... ai, et cal un adaptador per al corrent. No, el desenvolupament tecnològic no ha estat precisament globalitzat, per la qual cosa, al món, existeixen, almenys, catorze tipus d'endolls, entre els quals hi ha el de dos forats del tipus C que es fa servir a la majoria d'Europa i el de tres forats i el tipus G del Regne Unit. Una visita al lavabo, però, deixarà al descobert més diferències: A Anglaterra —on, per encendre el llum, cal sovint estirar un fil— sol haver-hi dues aixetes (una per a l'aigua freda i una altra per a la calenta) i, en l'apassionant i variat terreny dels vàters, n'hi ha de fins a deu tipus diferents, entre els quals els de Turquia —on, per fer les necessitats, cal posar-se a la gatzoneta—; els de Sud-amèrica, on sovint està prohibit llançar-hi el paper per culpa d'uns deficients sistemes d'absorció, i els del Japó, proveïts d'un comandament amb *gadgets* tan increïbles com un que simula —només simula!— el soroll que fa una cisterna quan es buida.

Banyar-se a la platja

Tot i que el topless ja té més de mig segle d'història, encara és una pràctica desigual segons on ens banyem. A Catalunya, prop de la meitat de les dones empen aquest mètode per bronzejar-se la pell. A França, tot i ser el país que l'ha exportat al món, cada cop més joves consideren el topless com una cosa de gent gran. Irlanda i Rússia són els únics països del continent on imperen lleis restrictives sobre la qüestió. Als EUA, està permès a Califòrnia, però, en canvi, rigorosament prohibit a Texas. A l'Amèrica Llatina, només a Cuba se'n reconeix plenament el dret. I, tot i que algunes platges de Tunis i Egipte són, certament, paradisiaques, mostrar-hi els pits pot comportar penes de presó. Així i tot, les dones que, amb topless o sense, vulguin deslliurar-se de la sovint incòmoda experiència de compartir amb els homes un racó de sorra, tenen cada vegada més platges exclusives per triar: la de Nordau (Israel) és només per a elles tres dies a la setmana; a la d'Antalya (Turquia), els homes tenen prohibit anar-hi de matí, i a El Pedocin (Itàlia) un mur de formigó separa homes i dones en una estampa, tanmateix, més pròpia de països com l'Iran que no pas d'Europa.

VIDA SOCIAL

Tribus urbanes

Heavies, punks, gòtics, pijos, emos, perroflautas, hipsters, skins, mods... Són uns quants exemples d'aquests grups de joves amb un conjunt de comportaments i posicionaments estètics diferenciats de la cultura dominant que, des de mitjan segle passat, tenen un paper cabdal per a l'antropologia i sociologia, i que des de l'any 1990, arran del llibre *El temps de les tribus*, de Michel Maffesoli, anomenem *tribus urbanes*. Dècades després de l'auge dels *beatnicks* i dels *hippies*, i de pel·lícules icòniques com ara *West Side Story* i *Quadrophenia*, els videojocs i l'eclosió de xarxes socials han generat una revifalla de les subcultures. A les tribus citades, així doncs, hi podem afegir ara els *pokemons* (tota una moda a l'Amèrica Llatina, amb una visió positiva i desacomplexada de la vida), els *floggers* (uns malalts d'espais de trobada internauta com és el Fotolog) i els *frikis* (adictes a les noves tecnologies). Tots, immersos en aquesta recerca juvenil constant de la identitat perduda.

Roba reciclada

Actualment, una simple peça de vestir pot arribar a tenir més vides que un gat. I és que l'afany per reutilitzar pantalons, camises i jaquetes, així com la cada vegada més estesa fabricació de roba a partir del reciclatge, és ben viu gràcies a una confluència de raons mediambientals, econòmiques i de moda. Els *fashion* han "envaït" les botigues de segona mà (de gran tradició al Regne Unit i als EUA, on remenar en una *charity shop* ja té fins i tot una paraula pròpia: *thrifting*). Cada vegada més usuaris de Facebook i Twitter venen les pròpies samarretes usades penjant-ne una foto al seu compte. I dissenyadors com Gary Harvey criden a "una revolució ètica de la moda" amb vestits elaborats amb llaunes, plàstics i cartró. Si bé perduren dades com la que indica que, als EUA, les dones de classe mitjana només utilitzen una quarta part de la roba de l'armari, és cert també que la sostenibilitat ha arribat als emprovadors i que el bagul de l'àvia, per a molts, torna a ser un racó a descobrir.

Totes les formes de l'amor

L'amor és el sentiment més universal i encara falta conèixer, segons els antropòlegs, un grup humà que no s'hagi organitzat en parelles o famílies. La majoria es regeixen pel sistema que permet a una persona aparellar-se amb diferents individus alhora, la poligàmia, fomentada sobretot en nacions islàmiques, en les quals, amb escasses excepcions, són els homes els qui tenen dret a tenir dues o més dones. La forma, tanmateix, més prevalent en el món occidental, especialment per la seva tradició judeocristiana, és la monogàmia (pràctica que restringeix el contacte sexual a una sola persona). Només el 3% dels mamífers, però, són monògams, dada que porta molts estudiosos a qüestionar-se si aquest és realment l'estat natural de l'ésser humà i si, com deia Freud, tots som polígams reprimits. L'amor lliure, que entén el matrimoni com una forma d'esclavitud social; el poliàmor, que fa possible una relació duradora amb diferents persones amb el ple consentiment de tots, i el sexe ocasional, que busca satisfer la tendència a experimentar de tot ésser humà, són tres exemples del més d'un miler de formes d'*estimar-se* estudiades.

Arreglar-se molt o poc

Les vicissituds de la vida moderna han fet que posar-se els millors vestits el cap de setmana (acció per a la qual, en català, existeix una paraula encisadora: *endiumentjar-se*) ja no sigui una qüestió tan primordial com dècades enrere. Generalment més en pobles que en ciutats, i en unes regions més que en d'altres, a Europa encara hi ha indrets on n'hi ha prou amb observar la roba de la gent per saber en quin dia de la setmana estem. L'orgull d'un *señor andaluz* en un passeig matinal per Ronda o veure, a Romania –on la tradició de posar-se guapo, com en altres països de l'Est, s'arrossega des de fa molts segles– joves lluint el seu calçat *opinci* en la missa de diumenge són estampes encara prou comunes. Sigui en festiu o no, rànquings i enquestes continuen assenyalant els italians (especialment els homes), els francesos (sobretot les dones) i els suecs com els europeus amb més bon gust per vestir, i els polonesos, grecs i alemanys com els que el tenen pitjor.

Fer cua

L'origen de fer cua està intrínscament lligat al desenvolupament urbà i industrial, amb la qual cosa els anglesos en són uns veritables pioners. I tot i que, com es posa en relleu cada estiu al Torneig de Wimbledon, l'educació amb què es posen en fila els *brits*, un rere l'altre, és admirable, els japonesos –que, just després del tsunami del 2011, van mantenir un ordre insòlit per comprar comestibles– i, molt especialment, els canadencs els disputen l'honor de saber fer les cues més civilitzades del planeta. Tot el contrari que a l'Índia, on aglutinar-se caòticament cap a l'objectiu sol ser comú; els països africans, per als quals saltar-se una cua, més que una falta de respecte, és fruit de la seva particular manera d'entendre el temps, i la Xina, on es va instaurar durant els Jocs Olímpics del 2008 un "Dia de les cues" mensual per prendre consciència sobre el mal costum. A Tailàndia, finalment, per guardar un lloc n'hi ha prou a deixar-hi les sandàlies, a l'est d'Europa hi ha qui et reservarà la plaça a canvi d'uniques monedes i, en països com Catalunya, només cal demanar-ho si us plau a qui tinguis davant.

Fer un regal

Hi ha cultures en què fer (i rebre) un regal és un acte tan marcadament simbòlic que convé anar amb peus de plom. A l'Àsia, en general, els regals cal declinar-los cortesament unes quantes vegades abans d'acceptar-los. I, quan finalment l'acceptes, tal com passa a Alemanya, val més no obrir-los a corre-cuita per no semblar desconsiderat. Al Japó, on hi ha qui embolcalla els regals amb teles *furoshiki* i admirable precisió, la forma en què es presenta un obsequi pot arribar a ser més important que el mateix obsequi. I, a la Xina, cal anar amb compte perquè un gest de cortesia no acabi sent una ofensa: els rellotges són, en aquest sentit, un objecte massa associat a la mort i, els paraigües, un símbol concloent per trencar una relació. Fer regals, finalment, és tot un art a Rússia (on convé comprovar, però, que els rams tinguin un número imparell de flors, ja que els parells són exclusius dels funerals) o Itàlia (on, als infants, ja de ben petits, se'ls ensenya a enriquir els obsequis amb un "toc personal" i els dinars de negocis estan sempre precedits de regals en forma de delicioses capsetes de *ciocolattos* o selectes ampolles de licor).

Descalçar-se a casa

Ens obren la porta en un pis on hem estat convidats i, de sobte, ens envaeix el dubte: cal que ens traiem les sabates o podem trepitjar la moqueta amb unes botes que porten tot el dia tastant el paviment de la ciutat? Descalçar-se per raons higièniques és el pa de cada dia en països com Suècia, Noruega i Rússia. I fer-ho com un acte de respecte cap a l'amfitrió o com una forma d'impedir l'entrada de «males vibracions» és habitual a Corea, Tailàndia o el Japó (on els *uwabaki* agafen el relleu de les sabates, també, en temples i restaurants i els estudiants no entren a classe amb el propi calçat fins que van a la universitat). Estudis tan inquietants com el d'un professor de microbiologia de la Universitat d'Arizona que assegurava que una sabata sol acumular 420.000 bacteris o el d'una universitat texana que adverteix que el 40 % dels rebedors estan infectats per un terrible bacteri anomenat *clostridium difficile*, tanmateix, fa que, més enllà d'Orient i els països nòrdics, aparcar les sabates al moble de l'entrada sigui una pràctica en auge al Canadà, Austràlia i moltes altres zones del planeta.

Vestidors i saunes

Antídote imbatible contra l'estrès de la vida moderna, la sauna és l'espai estrella per al relax a molts països. Ara bé, hem d'entrar-hi despulats? Vet aquí la pregunta que de ben segur ens hem formulat el primer cop que ens han convidat a gaudir dels plaers d'un bon bany de vapor. A Alemanya, Àustria, el Tirol del Sud, Polònia, Rússia i els Països Baixos s'hi entra tal com les nostres mares ens van dur al món. I al país que presumeix d'haver inventat la sauna, Finlàndia, que en té fins i tot al Parlament, les saunes no tenen distincions de sexe... sempre que es tracti d'amics íntims o familiars. «Comporta't a la sauna com et comportaries a l'església», diu, allà, un proverbi popular. A Itàlia, França i Espanya, en canvi, s'hi entra amb poca roba. I, tot i l'efusivitat en saludar-se pròpia d'aquests països, cal tenir present que les saunes no són el millor lloc on fer-se una abraçada. Allà on tothom es despulla, per cert, és als vestidors, que, amb algunes excepcions a Alemanya i Àustria, estan separats per sexe a tot el món. Una experiència recent en un institut del País Basc, no obstant això, indicava que els vestidors unisex ajuden a millorar l'autoestima corporal i combatre les mentalitats sexistes.

